

Opinnäytetyö (AMK)

Liiketalouden koulutusohjelma

Juridiikka

2012

Pauliina Kaivonen, Annette Niemi

YKSITYISVELALLISEN MAKSUVELVOLLISUUDEN LAKKAAMINEN

– velkojen lopullinen vanhentuminen

TURUN AMMATTIKORKEAKOULU
TURKU UNIVERSITY OF APPLIED SCIENCES

Pauliina Kaivonen, Annette Niemi

YKSITYISVELALLISEN MAKSUVELVOLLISUUDEN LAKKAAMINEN

- Velkojen lopullinen vanhentuminen

Suomi on vuosikymmenten saatossa siirtynyt yhä enemmän luottoyhteiskunnan suuntaan. Yksityishenkilöt rahoittavat hankintansa entistä useammin velkarahalla, samalla kun etukäteissäästäminen on muuttunut harvinaisemmaksi. Yksityishenkilöille tarjottavien luottojen määrä on selvästi lisännyt myös maksukyvyttömyyttä. Siinä missä yksityishenkilöt aikaisemmin saivat velkansa maksettua sovitun aikataulun mukaisesti pois, päättyy maksuvelvollisuus nykypäivänä enemmässä määrin muilla tavoin kuin velan maksulla.

Opinnäytetyössä keskitytään antamaan selkeä kuva saatavan synnystä ja sen elinkaaresta sekä käsitellään laajasti erilaisia yksityishenkilön maksuvelvollisuuden lakkaamistilanteita. Erityiseen tarkasteluun otetaan velan vanhentuminen yleisesti ja 1.1.2008 voimaan tullut ulosottoaari, jonka 2:27 §:ssä säädetään velan lopullisesta vanhentumisesta. Säännöksen mukaan luonnollisten henkilöiden velat vanhentuvat pääsääntöisesti 15 vuoden kuluttua ulosottoperusteen saamisesta riippumatta siitä, onko velka maksettu vai ei.

Maksuvelvollisuuden lakkaamista yksityishenkilön kohdalta käsitellään velkojan näkökulmasta. Opinnäytetyön empiirinen osa tehdään haastattelemalla eri velkojatahojen edustajia, jotka ovat olleet työssään vahvasti tekemisissä velan vanhentumisen ja erityisesti lopullisen vanhentumisen kanssa. Tavoite on luoda kattava kuva siitä, kuinka suuresta lakimuutoksesta velkojen lopullisen vanhentumisen säätämisestä on ollut kyse, kuinka suuri vaikutus sillä on ollut velkojen toimiin ja millä tavoin saatavia pyrittiin kotiuttamaan ennen kuin ensimmäiset velat kokonaisuudessaan vanhentuivat.

Opinnäytetyön päätavoite on jäsenellä kaikki keskeisimmät yksityishenkilön maksuvelvollisuuden lakkaamistavat. Tavoite on laatia ytimekäs, mutta helposti hyödynnettävissä oleva työ velkojille ja muille maksuvelvoitteiden kanssa työskenteleville. Toivomme erityisesti luotonmyöntäjien voivan käyttää työtämme apuna luottoharkinnassa ja perinnässä.

ASIASANAT: velan vanhentuminen, velan lopullinen vanhentuminen, maksuvelvollisuus

BACHELOR'S THESIS | ABSTRACT

TURKU UNIVERSITY OF APPLIED SCIENCES

Business Economics | Law

Autumn 2012 | Total number of pages 85

Tapio Jaakkola

Pauliina Kaivonen, Annette Niemi

THE PRIVATE DEBTOR'S LIMITATION OF THE OBLIGATION TO PAY

- The final limitation of debts

During the last decades, Finland has developed more and more into a credit society. These days saving money in advance has become rarer than before. At the same time people are more prone to finance their purchases on credit. Today's credit market has also highly increased insolvency among private people. Whereas, earlier people were able to pay off their debts according to the given timetable, nowadays it is more likely that the obligation to pay is handled through different methods.

The aim of this thesis is to clearly present how receivables are formed and go through the different stages of a debt's life span. This work covers all possible ways for a private person to end the liability to pay a debt. The main focus is on the general limitation of a debt and on the Finnish law of enforcement that was implemented on the first of January 2008. Within this above mentioned law in chapter two there is paragraph number 27 that legislates on the final limitation of a debt.

In this thesis the private person's obligation to pay off debts, is covered from a creditor's perspective. This work also includes interviews of different representatives of creditors, who are working daily with collection of debts and have been influenced in their work with the final limitation of a debt. The agenda is to create an overall idea of the magnitude of effects caused by the law reform. The effects on the creditors and the measures they took to ensure payment before the oldest debts fell entirely under the statute of limitations have also been studied.

The main function of this thesis is to combine all the essential regulations concerning the limitation of the private person's obligation to pay off debts. Hopefully this work can be used as a tool for creditors and others who work with matters concerning the payment liabilities.

KEYWORDS: limitation of a debt, final limitation of a debt, obligation to pay

SISÄLTÖ

1 JOHDANTO	7
2 VELKASUHTTEEN SYNTY JA PERUSTEET	9
2.1 Luottosopimukset	9
2.2 Vahingonkorvaus	12
2.3 Takaus	13
3 VELAN ERÄÄNTYMINEN JA PERINTÄ	15
3.1 Erääntyminen	15
3.1.1 Eräpäivä	15
3.1.2 Ennenaikainen eräännyttäminen	16
3.2 Perintä	17
3.2.1 Vapaaehtoinen perintä	18
3.2.2 Oikeudellinen perintä	21
3.2.3 Ulosottoperintä	22
3.2.4 Jälkiperintä	24
4 MAKSUVELVOLLISUUDEN LAKKAAMINEN	26
4.1 Maksu	27
4.2 Korvikesuoritukset	28
4.2.1 Sijaissuoritus	28
4.2.2 Novaatio	29
4.2.3 Maksutalletus	30
4.2.4 Kuittaus	32
4.3 Maksuvelvollisuuden lakkaaminen ilman suoritusta	35
4.3.1 Konfuusio	35
4.3.2 Akordi	36
4.3.3 Preklusio	38
4.3.4 Velkajärjestely	39
5 VELAN VANHENTUMINEN	43
5.1 Vanhentumislaki ja sen soveltamisala	44
5.2 Vanhentumisaika	47
5.2.1 Yleinen vanhentumisaika	47

5.2.2 Toissijainen vanhentumisaika	48
5.2.3 Erityinen vanhentumisaika	49
5.3 Vanhentumisajan alkaminen	49
5.3.1 Eräpäivä sovittu	49
5.3.2 Eräpäivä sopimatta	50
5.3.3 Korvausvelan vanhentumisajan alkaminen	51
5.3.4 Toissijaisen ja erityisen vanhentumisajan alkaminen	52
5.4 Vanhentumisen katkaiseminen	53
5.4.1 Vapaamuotoiset katkaisutoimet	53
5.4.2 Oikeudelliset katkaisutoimet	56
5.5 Vanhentumisen vaikutukset	59
5.5.1 Suoritusvelvollisuuden lakkaaminen	59
5.5.2 Kuittaus ja maksun peräyttäminen	60
5.5.3 Vakuus	60
6 VELAN LOPULLINEN VANHENTUMINEN	61
6.1 Taustaa	61
6.2 Ulosottoperusteen määrääjät	63
6.3 Määrääjän jatkaminen	64
6.4 Ulosottokaaren toinen luku	66
7 LOPULLISEN VANHENTUMISEN VAIKUTUKSET	68
7.1 Vaikutus velkoihin	68
7.2 Vaikutus velallisiin	69
7.3 Vaikutus yhteiskuntaan	69
7.4 Tilastotietoa	70
8 NÄKEMYKSIÄ SAATAVIEN PERINNÄSTÄ JA LOPULLISESTA VANHENTUMISESTA	73
8.1 Tero Uiton haastattelu	73
8.2 Aku Kieman haastattelu	74
8.3 Merja Filpuksen haastattelu	76
8.4 Yhteenveto haastatteluista	78
9 JOHTOPÄÄTÖKSET	79
LÄHTEET	82

LIITTEET

Liite 1. Haastattelukysymykset	84
--------------------------------	----

KUVIOT

Kuvio 1. Täytäntöönpanokelpoisuuden määräajan päätyminen	64
--	----

TAULUKOT

Taulukko 1. Ulosottoasiat vuosina 2008–2011	70–71
---	-------

Taulukko 2. Ulosottovelalliset vuosien 2011 ja 2010 lopussa	Virhe. Kirjanmerkkiä ei ole määritetty. ⁷¹
---	--

1 JOHDANTO

Opinnäytetyömme käsittelee velallisen maksuvelvollisuutta ja sitä, milloin se velkojaa kohtaan lakkaa. Suurin osa maksuvelvollisuuksista päättyy siten, että velallinen maksaa saatavan kokonaisuudessaan velkojalle viimeistään eräpäivänä. Näin ei kuitenkaan aina ole ja työssämme keskitymme pääasiassa muihin maksuvelvollisuuden päättymistilanteisiin kuin saatavan täysimittaiseen suorittamiseen. Erityisesti keskitymme velan vanhentumiseen, vanhentumislainsäädännön kehittymiseen ja muutoksiin.

Opinnäytetyömme aluksi esittelemme, miten velkasuhde syntyy ja millaisiin sopimuksiin se voi perustua. Tämän jälkeen tarkastelemme velan erääntymistä ja niitä toimenpiteitä, joihin velkoja voi ryhtyä, mikäli velallinen ei hoida velkaansa sovitus mukaisesti. Selvitämme vapaaehtoisen perinnän, oikeudellisen perinnän ja ulosottoperinnän keinot velan kotiuttamiseksi. Jälkiperrinnän yhtenä perinnän vaiheena esittelemme lyhyesti.

Perintävaihtoehtojen ja niiden tarjoamien mahdollisuuksien esittelyn jälkeen siirrymme opinnäytetyömme keskeisimpään aiheeseen eli maksuvelvollisuuden lakkaamiseen. Esittelemme saatavan maksun lisäksi erikoisempia maksuvelvollisuuden lakkaamistilanteita, kuten novaatio ja saatavan kuittaus. Keskitymme myös tilanteisiin, joissa maksuvelvollisuus lakkaa ilman velallisen tekemää suoritusta. Kyseisen kaltaisista tilanteista esittelemme muun muassa akordin ja velkajärjestelyn. Huomattavaa on, että käsittelemme maksuvelvollisuuden lakkaamista nimenomaisesti vain yksityishenkilön osalta. Opinnäytetyömme ulkopuolelle olemme rajanneet tilanteet, joissa velallisena on yritys tai yhteisö.

Kokonaan oman lukunsa opinnäytetyössämme saa velan vanhentuminen. Velan vanhentuminen on tärkein niistä säännöstoista, joiden nojalla velallisen sitonnaisuus voi päättyä ilman suoritusta. Keskeisimmät velan vanhentumista koskevat säännökset löytyvät vanhentumislaita (Laki velan vanhentumisesta 15.8.2003/728). Vanhentumisen osalta selvitämme vanhentumisen käsitteen ja sen kohteen, vanhentumisajan ja sen alkamisajankohdan sekä vanhentumisen

katkaisemisen keinoja. Luomme katsauksen myös vanhentumisen sääntelyyn ja sen oikeusvaikutuksiin.

Oman osionsa työssämme saa myös 1.1.2008 voimaan tullut lainmuutos, jonka mukaan velka vanhenee yksityishenkilöiden osalta ”lopullisesti” sellaisen saatavan osalta, jonka ulosottooperusteen täytäntöönpanokelpoisuus päättyy ulosotto-kaaren mukaan. (Uitto 2008, 97.)

Opinnäytetyömme teoreettisen osion jälkeen tuomme haastatteluiden kautta esille Lindorff Oy:n, Varsinais-Suomen ulosottoviraston ja Varsinais-Suomen käräjäoikeuden edustajien näkökulmia eri maksuvelvollisuuden lakkaamistilanteisiin. Tavoitteenamme on kartoittaa eri lakkaamistilanteiden yleisyyttä. Haastatteluiden pääpaino on kuitenkin velan lopullisessa vanhentumisessa. Velan lopullisen vanhentumisen osalta pyrimme selventämään, minkälaisia toimia ja missä mittakaavassa haastateltavat tahot tekivät ennen kuin ensimmäiset velat vanhentuivat lopullisesti.

Olemme asettaneet opinnäytetyömme tavoitteeksi antaa kattava kuva saatavan elinkaaresta ja erilaista maksuvelvollisuuden lakkaamistilanteista. Opinnäytetyön toimeksiantajana on asiakkuuksien hallintaan ja perintään erikoistunut Lindorff Oy. Tarkemman aiheen opinnäytetyöllemme on antanut yli viisitoista vuotta Lindorff Oy:ssä erilaisissa lakimies- ja esimiestehtävissä toiminut, varatuomari ja oikeustieteen lisensiaatti Tero Uitto.

Kohtaamme molemmat päivittäin työssämme erilaisia maksuvelvoitteita koskevia tilanteita. Niiden kattava hallinta on erityisen tärkeää. Odotammekin opinnäytetyömme kehittävän ammattitaitoamme omissa työtehtävissämme, jotta pystymme takaamaan päivittäin palvelemillemme asiakkaille yhä laadukkaamman ja asiantuntevamman palvelun.

2 VELKASUHTEEN SYNTY JA PERUSTEET

Velkojan saatava velalliselta perustuu aina saatavan syntyä edeltävään oikeustoimeen, kuten kauppaan tai sopimukseen. Oikeustoimen osapuolet ovat yleensä tehneet sen vapaasta tahdostaan ja oikeustoimen sisältö vastaa ehtoineen molempien osapuolten tarkoitusta. Tällainen oikeustoimi, saatavan peruste, voi olla esimerkiksi kauppasopimus, luotonanto tai -otto, tilisopimus, urakkasopimus, toimeksiantosopimus taikka osamaksusopimus. (Lindström 2005, 69, 74.)

Saatava voi syntyä ilman osapuolten nimenomaista tarkoitustakin. Vahingonkorvaussaatava pohjautuu tapahtumaan, jota ei vahingon aiheuttanut tai vahingonkärsinyt olisi toivonut sattuneeksi. Saatavan perusteena voi olla oikeustoimen tai vahingonkorvauksen lisäksi myös perusteettoman edun palautus. (Lindström 2005, 69.)

Velkasuhteen oikeusvaikutuksena velkojalle syntyy saamisoikeus ja velalliselle maksuvelvollisuus. Maksuvelvollisuudella tässä opinnäytetyössä tarkoitetaan velallisen velvollisuutta suorittaa velkojalle rahassa oleva maksusuoritus. Saamisoikeudella tarkoitetaan rahasaatavaa, joka velkojalla on velalliselta. (Uitto 2009, 19.) Seuraavassa erittelemme tarkemmin yleisimpiä velkasuhteen perusteita.

2.1 Luottosopimukset

Kuluttajaluotot muodostavat yleisimpien luottosopimusten ryhmän. Kuluttajansuojalain mukaan kuluttajaluottoja ovat lainat, maksunlykkäykset ja muut vastaavat taloudelliset järjestelyt, jotka elinkeinonharjoittaja sopimuksen mukaan myöntää tai lupaa kuluttajalle. (KSL 20.1.1978/38, 7:1 §.)

Kauppasopimus

Saatava perustuu yksittäiseen kauppaan, jossa kaupan kohde on myyty velaksi. Ostajalle on siis kaupan yhteydessä annettu maksuaikaa saatavan maksamiselle. Kaupasta tulee tehdä sopimus, jossa määritellään tarkasti kaupan kohde ja mahdolliset lisävarusteet, oheislaitteet ja varaosat. Ostajan tarkka määrittely, kauppahintasaatava ja saatavan perusteen määrittely ovat tärkeimpiä osia saatavan mahdollisen perinnän kannalta. Saatavan määrä, eräpäivä, maksupaikka ja viivästyskorko ovat oleellisia ehtoja velkojan kannalta. (Lindström 2005, 75.)

Osamaksukauppasopimus

Osamaksukaupalla tarkoitetaan irtaimen esineen kauppaa, jossa kauppahinta maksetaan erissä, joista vähintään yksi erääntyy kaupan kohteen luovuttamisen jälkeen. Sopimuksen edellytyksenä on lisäksi, että myyjä on pidättänyt itselleen oikeuden joko esineen takaisinottamiseen tai omistusoikeuden esineeseen, kunnes kauppahinta mahdollisine korkoineen ja kuluineen on maksettu. (Lindström 2005, 77.)

Osamaksusopimuksessa on kaupan osapuolten lisäksi yksilöitävä kaupan kohde. Kaupasta on aina tehtävä kirjallinen sopimus, joka kummankin kaupan osapuolen tulee allekirjoittaa. Sopimus tulee tehdä kahtena kappaleena ja siinä on välttämätöntä mainita, että omistusoikeus kaupan kohteeseen kuuluu myyjälle siihen saakka, että sopimuksen mukainen kauppahinta on maksettu. Osamaksukauppaa säätelee osamaksukauppalaki. Jos osamaksusopimuksen ostajapuolena on kuluttaja ja myyjänä on elinkeinonharjoittaja, osamaksukauppalakia ei sovelleta, vaan tällöin sovelletaan kuluttajansuojalain säännöksiä. Kuluttajan tekemiin osamaksusopimuksiin sovelletaan kuitenkin niitä osamaksukauppalain säännöksiä, joihin kuluttajansuojalaissa viitataan. (Laki osamaksukaupasta 18.2.1966/91, 1 a §; Lindström 2005, 77; Hakala 2008, 9.)

Tilisopimus

Tilisopimus on tarkoitettu käytettäväksi jatkuvissa liikesuhteissa. Kyse on sopimuksesta, jossa luotolle ei ole pysyvästi määritelty tarkkaa määrää, vaan on

sovittu ehdoista jatkuvalle velkasuhteelle. Yleensä tilisopimuksissa kuitenkin määritellään luottoraja, jonka puitteissa ostaja voi hankkia tavaraa luotolla. (Lindström 2005, 75.) Yksityishenkilö voi tehdä tilisopimuksen esimerkiksi ruokakaupan kanssa, jolloin perheenjäsenet voivat tehdä kyseisessä kaupassa ostoksia ilman käteismaksua. Tilisopimuksen puitteissa tehdyt ostot laskutetaan sovituin maksuehdoin. Kokonaisluoton määrän määrittelee asetettu luottoraja. (Hakala 2008, 8.)

Velkakirja

Velkakirjalla tarkoitetaan velallisen allekirjoittamaa kirjallista sitoumusta maksaa velkakirjan osoittama määrä velkojalle. Velkasuhde syntyy pätevästi myös suullisella sopimuksella, mutta mahdollisten riitatilanteiden kannalta on järkevää laatia velkasuhteesta aina erillinen velkakirja. Velkakirjaa käytetään yleensä rahalainan todisteena ja saamisasiakirjana, mutta se on mahdollista antaa myös tavaraluoton vastineeksi. (Lindström 2005, 79; Hakala 2008, 9.)

Tärkeimpiä velkakirjassa määriteltäviä ehtoja ovat velan määrä, eräpäivä ja velalle suoritettava korko. Ellei korosta ole erikseen sovittu, on velkakirjassa sovittu luotto koroton. Velkakirjan liitteeksi laaditaan usein erillinen maksusuunnitelma, josta käy ilmi miten ja missä ajassa luottoa on suunniteltu lyhennettäväksi. Velan erääntyminen voidaan sopia tietylle päivälle tai esimerkiksi tietyn ajan kuluttua velan irtisanomisesta. (Lindström 2005, 79–80.)

Samassa velkakirjassa voi olla useampia velallisia. Velkakirjassa mainittujen velallisten keskinäinen vastuu velasta voi jakaantua kolmella eri tavalla. Se voi olla murto-osaista, pääluvun mukaista tai solidaarista eli yhteisvastuullista. (Karttunen ym. 2008, 255.) Pääluvun mukainen vastuu tarkoittaa sitä, että velan määrä jaetaan velallisten lukumäärällä. Murto-osaisestä velkavastuusta puhutaan silloin, kun velallisten vastuut eivät ole samansuuruisia vaan kunkin vastattavasta euromääräisestä osasta on sovittu erikseen yksilöllisesti. Ellei velkakirjassa ole erityistä määräystä vastuunjakoperusteesta, vastuu on solidaarista. (Lindström 2005, 80; Karttunen ym. 2008, 255.)

Velkakirjat jaetaan niiden sisällön ja luonteen perusteella tavallisiin ja juokseviin velkakirjoihin. Tavallisessa velkakirjassa on nimenomaisesti ilmaistu se, kuka on velkoja ja kenelle velkakirjan summa on eräpäivänä maksettava. Lähtökohteisesti tavallista velkakirjaa ei ole tarkoitettu siirrettäväksi, mutta se voidaan kuitenkin tarvittaessa siirtää. Siirrosta on välittömästi ilmoitettava velalliselle. Uusi velkoja ei saa suojaa velallisen väitteitä vastaan, eli siirto ei tuota uudelle velkojalle parempaa oikeutta velalliseen nähden kuin mitä luovuttajalla oli. (Karttunen ym. 2008, 257–260.)

Juoksevaan velkasuhteeseen kuuluu kaksi velkakirjatyyppeä. Tilanteessa jossa velallinen on sitoutunut maksamaan velan velkakirjan haltijalle, kyseessä on haltijavelkakirja. Haltijavelkakirjan luoma oikeus vaatia suoritusta on ns. ”paperiin sidottu”. Sen perintä edellyttää siis velkakirjan hallintaa ja sen luovuttamista maksun yhteydessä. Haltijavelkakirja voidaan siirtää velkojalta toiselle velkakirjan haltijaa vaihtamalla. Siirrosta ei tarvitse ilmoittaa erikseen velalliselle. Määränvälkakirjassa velkasuorituksen saajana on nimetty velkoja tai tämän määräämä. Määränvälkakirja voidaan siirtää itse velkakirjaan kirjoitettavilla siirroilla. (Karttunen ym. 2008, 257–261.)

2.2 Vahingonkorvaus

Pääsääntöisesti jokaisen on itse kärsittävä yksityiselämän vahingot. Mikäli vahinko kuitenkin aiheutuu jonkun toisen toiminnan tai laiminlyönnin seurauksena, voi tämä olla velvollinen korvaamaan aiheuttamansa vahingon. Vahingonkorvausvelvollisuuden syntyminen edellyttää jonkin perusteen, jonka nojalla vahingonaiheuttajan kuuluu korvata vahinko. Yleensä vaaditaan, että vahingolla on syy-yhteys korvausvelvollisen tekemiseen tai laiminlyöntiin ja että vahinko on tapahtunut vahingon aiheuttajan tahallisesta, huolimattomasta tai varomattomasta menettelystä. Korvausvastuun edellytyksenä on myös se, että vahingon mahdollisuus voidaan ottaa huomioon ja välttää toimimalla riittävän varovaisesti. (Lindström 2005, 71.)

Vahingonkorvausoikeus jaetaan sopimusperusteiseen vahingonkorvausvastuuseen ja sopimuksen ulkopuoliseen vahingonkorvausvastuuseen. Sopimusperusteinen vahingonkorvausvastuu syntyy kun sopimuksen toinen osapuoli rikkoo sopimusta tai jättää sopimuksen kokonaan täyttämättä. Rikkonut osapuoli on silloin velvollinen korvaamaan aiheuttamansa vahingon. (Lindström 2005, 71.)

2.3 Takaus

Velkasuhde ja sen velalliselle mukanaan tuoma maksuvelvollisuus voi syntyä myös takauksen perusteella. Takauksella tarkoitetaan sitoumusta, jolla sitoumuksen antaja eli takaaja lupautuu velkojalle vastuuseen kolmannen henkilön eli päävelallisen velasta. Tämä tarkoittaa sitä, että takaaja ottaa vastuulleen sen, että velallinen toimii tietyllä tavalla eli suorittaa velan velkojalle. Mikäli velallinen ei täytä suoritusvelvollisuuttaan, takaajan on se tehtävä. Takausvastuun syntyminen edellyttää päävelan olemassaoloa eli takaus on päävelkaan nähden liitännäinen. Takausvastuu raukeaa päävelan lakatessa. (Uitto 2009, 135.)

Toissijainen takaus tarkoittaa takausta, jossa päävelkaa vaaditaan takaajalta vain jos suoritusta ei saada velalliselta itseltään. Toissijainen takaus erääntyy, kun päävelka on erääntynyt ja velallinen on todettu maksukyvyttömäksi. Takauksen erääntymisen jälkeen velkoja voi vaatia maksua takaajalta. Omavelkaisuudessa takauksessa takaaja vastaa päävelasta samalla tavoin kuin henkilökohtaisesti vastuussa oleva velallinen. Omavelkainen takaus erääntyy päävelan erääntyessä ja velkoja voi vaatia erääntynyttä saatavaa suoraan omavelkaiselta takaajalta. Täytetakauksessa takaaja vastaa päävelasta siltä osin kuin suoritusta ei saada päävelan vakuudeksi annetusta omaisuudesta. (Karttunen ym. 2008, 268–269.)

Samasta velasta takausvastuussa voi olla useampi henkilö. Mikäli näin on, he vastaavat saatavan maksamisesta velkojalle yhteisvastuullisesti. Velkoja voi siis vaatia lainan maksua täysimääräisesti keneltä tahansa takaajalta, jollei muunnaisesta vastuunjaosta ole erikseen sovittu. Takaajalla puolestaan on oman suo-

rituksensa perusteella oikeus periä maksamansa määrä velalliselta (regressio-oikeus). (Uitto 2009, 136–137.)

3 VELAN ERÄÄNTYMINEN JA PERINTÄ

3.1 Erääntyminen

Velan erääntymisellä tarkoitetaan velallisen maksuvelvollisuuden konkretisoitumista. Pääsääntöisesti velka voi erääntyä maksettavaksi kahdella eri tavalla. Mikäli velallinen ei ole tehnyt maksusuoritusta sopimusehtojen mukaiseen eräpäivään tai esimerkiksi laissa säädettyyn eräpäivään mennessä, katsotaan saatava erääntyneeksi. Toisinaan maksuvelvollisuuden realisoituminen vaatii velkojan aktiivisuutta, eli siis velkojan vaadetta saatavan maksulle. (Willman 1999, 18.)

3.1.1 Eräpäivä

Yleisin velan erääntymisperuste on eräpäivä. Velan eräpäivästä on ehdottomasti sovittava etukäteen tai muutoin se ei tule osaksi sopimusta. Eräpäiväksi voidaan sopia jokin tietty päivämäärä tai se voidaan sopia tietyn ajan päähän tietystä tapahtumasta, esimerkiksi 30 päivää toimituksesta. Eräpäivällä on merkittävä rooli saatavan elinkaareissa. Siitä alkaa mm. viivästyskoron ja velan vanhentumisen laskenta. (Hakala 2008, 12.)

Jos eräpäivästä on sovittu, se sitoo kumpaakin osapuolta. Velkoja ei voi vaatia suoritusta ennen sovittua eräpäivää eikä velallinen maksaa velkaa aikaisemmin vapautuakseen suorituksen korko- ja muista luottokustannuksista eräpäivään saakka. (Karttunen ym. 2008, 256.)

Tapauksissa, joissa eräpäivästä ei ole ennalta sitovasti sovittu, saatava erääntyy maksettavaksi velkojan eräännytettyä sen velallista kohtaan. Velkoja voi vaatia suoritusta saatavalleen milloin tahansa. Erääntymiseen tällä tavoin ei liity maksuaikaa, vaan velka on maksettava sinä päivänä kun maksuvaatimus esitetään. Vastaavasti kun eräpäivästä ei ole sovittu, on velallisella oikeus suorittaa velka milloin tahansa niin halutessaan. (Karttunen ym. 2008, 256.)

Joissakin tapauksissa eräpäivä ilmenee suoraan laista ja voidaan katsoa ennalta sovituksi, vaikkei siitä ole sopimusosapuolten välillä etukäteen nimenomaisesti sovittu (Hakala 2008, 12). Esimerkki tällaisesta tilanteesta on vuokramaksun eräpäivä. Asuinhuoneiston vuokrauksesta annettu laki määrittelee, että suoritettava vuokra on maksettava viimeistään toisena päivänä vuokramaksukauden alusta lukien, jollei maksusta ole toisin sovittu. (Hakala 2008, 12.)

3.1.2 Ennenaikainen eräännyttäminen

Velkojalla on tietyissä tapauksissa oikeus eräännyttää velka kokonaan maksettavaksi jo ennen kuin saatava tehdyn sopimuksen perusteella muuten eräänntyisi. Kuluttajansuojalaki määrittelee kaksi tilannetta jolloin velkojalla on oikeus ennenaikaiseen eräännyttämiseen:

- Maksu on viivästynyt vähintään kuukauden, se on yhä suorittamatta ja viivästynyt määrä kertaluotossa on vähintään 10 %.
- Jos sopimukseen sisältyy useampi kuin yksi maksuerä ja maksuviivästyksen määrä on vähintään viisi prosenttia saatavan alkuperäisestä kokonaismäärästä. (KSL 20.1.2978/38, 7:16 §; Uitto 2009, 35.)

Mikäli velallisen maksuviivästys johtuu niin sanotusta sosiaalisesta suoritusesteestä, ei velkojalla ole maksuviivästyksen vedoten oikeutta eräännyttää velkaa kokonaisuudessaan maksettavaksi. Sosiaalisesti suoritusesteeksi kuluttajansuojalain mukaan katsotaan velallisen työttömyys, sairaus tai muu vastaava hänestä riippumaton seikka. Jos velallisen voidaan itse katsoa aiheuttaneen sosiaalisen suoritusesteen, esim. hän on itse irtisanoutunut työsuhteestaan ja jäänyt sen vuoksi työttömäksi, on velkojalla kuitenkin oikeus ennenaikaisesti eräännyttää koko velka. (Uitto 2009, 35.)

Kuluttajavelallista vastaan eräännyttäminen ei tule heti voimaan, kun velkoja vetoaa eräännyttämisehtoon. Normaalisti eräännyttäminen tulee voimaan aikaisintaan neljän viikon kuluttua siitä kun erääntymistä koskeva ilmoitus on jätetty velalliselle. Mikäli velalliselle on aiemmin huomautettu viivästyksestä tai sopi-

musrikkomuksesta, eräännyttämisen voimaantulo voi tapahtua aikaisintaan kahden viikon kuluttua velalliselle annetusta eräännyttämisilmoituksesta. (Uitto 2009, 36.)

3.2 Perintä

Mikäli velallinen ei maksa saatavaa kuten sen maksusta on sovittu, velkoja voi siirtyä halutessaan perimään saatavaa velalliselta. Suomessa saatavien perintää sääntelee 1.1.1999 voimaan tullut ja 1.5.2005 täydennetty perintälaki. Sitä sovelletaan erääntyneen saatavan perintään ja perintään liittyviin velkasuhteen osapuolten asemaan vaikuttaviin muihin seikkoihin. Perinnällä tarkoitetaan kaikkia niitä toimia, joiden tarkoituksena on kotiuttaa saatava turvautumatta tuomioistuimen ja ulosotto-organisaation käyttöön. Laki koskee siis mm. velalliselle lähetettävää maksuhuomautusta tai maksuvaatimusta, velallisen kanssa yhdessä tehtyä maksusopimusta ja puhelinperintää. Koska tarkoitus on saada velallinen vapaaehtoisesti maksamaan velkojan erääntynyt saatava, puhutaan vapaaehtoisesta perinnästä. (Laki saatavien perinnästä 22.4.1999/513, 1 §; Rikalainen & Uitto 2008, 197.)

Mikäli velallinen ei maksa saatavaa vapaaehtoisen perinnän toimesta, voi velkoja siirtyä perimään saatavaa oikeusteitse. Oikeudellisesta perinnästä puhutaan myös pakkoperintänä. Tämän jälkeen saatava voidaan onnistua kotiuttamaan ulosotto-perinnän avulla. Mikäli saatavalle ei syystä tai toisesta edelleenkään saada täysimittaista suoritusta, voidaan perintää jatkaa jälkiperrinnän avulla. (Rikalainen & Uitto 2008, 184–189.)

Perintälaki on luonteeltaan yleislaki. Se tarkoittaa, että sitä ei sovelleta, jos josakin muussa laissa säädetään toisin. Perintälakia ei esimerkiksi sovelleta silloin kun siirrytään oikeudelliseen perintään. Oikeudenkäyntimenettelyä sääntelee oikeudenkäymiskaari. Perintälaki ei myöskään sääntele ulosotto-perintää, vaan sitä sääntelee ulosottokaari. (Rikalainen & Uitto 2008, 197–198.)

3.2.1 Vapaaehtoinen perintä

Ennen vapaaehtoiseen perintään siirtymistä velallista tulee huomauttaa erääntyneestä maksusta. Velalliselle tulee lähettää maksuhuomautus, jossa pyydetään maksua saatavalle tiettyyn ajankohtaan mennessä tai ottamaan yhteyttä velkojaan maksusta sopimiseksi. (Lindström 2005, 200.)

Vapaaehtoisen perinnän pyrkimyksenä on saada erääntyneelle saatavalle täysimittainen suoritus ilman tuomioistuimeen ja ulosotto-organisaatioon turvautumista. Perintä tulee toteuttaa nopeasti, taloudellisesti ja samalla mahdollisimman vähän vahinkoa velalliselle tuottaen. Perinnässä ei saa käyttää hyvän perintätavan vastaista tai muutoin velallisen kannalta sopimatonta menettelyä ja perinnän on aina oltava asiallista, tahdikasta ja velallisen yksityisyyttä kunnioittavaa. (Karttunen ym. 2008, 303–304.) Hyvää perintätapaa on täsmennetty perintälaissa toteamalla, ettei perinnässä saa

1. antaa vääriä tai harhaanjohtavia tietoja maksun laiminlyönnin seurauksista
2. aiheuttaa velalliselle kohtuuttomia tai tarpeettomia kuluja taikka tarpeetonta haittaa
3. vaarantaa velallisen yksityisyyden suojaa. (Laki saatavien perinnästä 22.4.1999/513, 4 §.)

Hyvän perintätavan noudattamiseksi erityisesti perintää ammattimaisesti harjoittavien tahojen tulee ottaa toiminnassaan huomioon velalliset oikeudet. Lainvastaisia tai selvästi perusteettomia saatavia ei perintätoimistojen tule ottaa perittäväksi. Perintä tulee myös katkaista, jos velallinen esittää todennäköisiä syitä saatavan riitaisuudelle. Riitaisuus ja saatavan oikeellisuus tulee tällaisissa tilanteissa selvittää toimeksiantajalta. Selvityksen jälkeen arvioidaan, onko vapaaehtoisen perinnän jatkamiselle perustetta, viedäänkö asia suoraan tuomioistuimen käsiteltäväksi vai lopetetaanko perintä kokonaisuudessaan. (Karttunen ym. 2008, 303–304.)

Perintälainsäädäntö lähtee olettamasta, että vapaaehtoinen perintä toteutetaan maksuistutuksia ja – vaatimuksia lähettämällä, eli kirjeitse. Perintäkirje onkin tyypillisin perinnän käynnistäjä.

Hyvän perintätavan mukaiseen toimintaan kuuluu, että velalliselle lähetettävä maksuvaatimus on sekä perusteeltaan että määrältään yksilöity ja että maksuohjeet ovat selkeät. (Karttunen ym. 2008, 304.) Perintälain mukaisessa ammattimaisen perinnänharjoittajan lähettämässä kirjallisessa maksuvaatimuksessa on mainittava ainakin

1. velkojan nimi ja osoite
2. saatavan peruste
3. eriteltyinä saatavan pääoma, korko, viivästyskorko ja perintäkulut
4. vaadittu kokonaissumma
5. maksun saaja, maksutapa ja maksun eräpäivä
6. velallisen mahdollisuus esittää huomautuksia saatavan määrästä ja perusteesta sekä huomautuksen tekemisen määräaika
7. kenelle huomautukset on esitettävä. (Laki saatavien perinnästä 22.4.1999/513, 5 §.)

Jos perittävänä on saatava, joka voidaan periä ulosottotoimin ilman tuomiota tai päätöstä siten kuin verojen ja maksujen perimisestä ulosottotoimin annetussa laissa säädetään, maksuvaatimuksessa on ilmoitettava myös saatavan perinnässä käytettävissä olevat oikeuskeinot sekä mahdollisuus hakea maksulykkäystä. Jos perittävänä on julkisyhteisön saatava, maksuvaatimuksessa on ilmoitettava myös sen julkisyhteisön perintää hoitavan yksikön tai henkilön yhteystiedot, jolle velallinen voi tehdä saatavaa ja perintää koskevat huomautuksensa. (Laki saatavien perinnästä 22.4.1999/513, 5 §.)

Perinteisen kirjeperinnän rinnalle on viime aikoina kehittynyt myös muita vapaaehtoisen perinnän muotoja. Puhelinperinnässä velalliseen otetaan yhteyttä soittamalla. Kontaktin tarkoituksena on aktivoida velallinen hoitamaan velka-asioitaan ja jopa puhelun aikana pyrkiä sopimaan velallisen kanssa saatavan maksusta. Uusin perintätoimistojen vapaaehtoisen perinnän muoto on velallischat, jossa velallinen voi niin halutessaan chatata perintätoimiston edustajan kanssa reaaliaikaisesti ja sopia saatavan maksusta. Kirjeperintä on kuitenkin pitänyt paikkansa laajimmin käytettynä perimismuotona, sillä se on kannattava muoto todistettavuutensa sekä laajan volyymimahdollisuutensa ansiosta.

Kun perintälakia vuonna 2005 täydennettiin, otettiin siihen säännökset perintäkulujen enimmäismäärästä. Lähtökohta on se, että velallisen on korvattava perinnästä velkojalle aiheutuvat kohtuulliset kulut riippumatta siitä, periikö saatavaa velkoja itse vai toimeksisaaja velkojan lukuun. (Lindström 2008, 186.) Perintälain määrittelemät kuluttajasaatavien perinnässä vaadittavat enimmäismäärät:

1. kirjallisesta maksumuistutuksesta 5 euroa
2. kirjallisesta maksuvaatimuksesta 21 euroa, jos saatavan pääoma on 250 tai vähemmän, ja 45 euroa, jos pääoma on yli 250 euroa
3. suoraan ulosottokelpoista saatavaa koskevasta maksuvaatimuksesta 12 euroa
4. yhdessä velallisen kanssa laaditusta koko jäännössaatavan kattavasta kirjallisesta maksusuunnitelmasta 30 euroa. (Laki saatavien perinnästä 22.4.1999/513, 10 a §.)

Lisäksi perintälaissa on säädetty perinnän kokonaiskulujen maksimimäärästä. Kun kyse on saman kuluttajasaatavan perinnästä, saa velalliselta vaatia perintäkuluja yhteensä enintään 190 euroa, jos saatavan pääoma on 250 euroa tai vähemmän. Jos pääoma on suuruudeltaan yli 250 euroa, saa perintäkuluja vaatia 220 euroa. (Laki saatavien perinnästä 22.4.1999/513, 10 c §.)

Maksumuistutuksen lähettämisestä velalliselle saa vaatia perintäkuluja vain, jos saatavasta on vähintään 14 päivää ennen sen erääntymistä lähetetty velalliselle lasku tai muu erääntymisilmoitus. Lisäksi saatavan erääntymisestä on ennen maksumuistutuksen lähettämistä pitänyt kulua vähintään 14 päivää. Jos saatava on sopimuksen mukaan maksettava tietyssä eräpäivänä ilman erillistä ilmoitusta, velalliselta saa vaatia perintäkuluja vain, jos eräpäivästä on ennen maksumuistutuksen lähettämistä kulunut vähintään 14 päivää. (Laki saatavien perinnästä 22.4.1999/513, 10 b §.) Jos maksumuistutus on tehty muutoin kuin kirjallisesti, esimerkiksi puhelimitse, saa siitä vaatia sen esittämisestä aiheutuneet todelliset kulut (Karttunen ym. 2008, 308).

Velkojalla on päätäntävalta siitä, kuinka aktiivisesti hän haluaa vapaaehtoista perintää harjoitettavan saatavansa perimiseksi. Hänellä on myös oikeus päättää siitä, kuinka pitkään perintää jatketaan ja siirrytäänkö oikeudelliseen perintään ja missä vaiheessa. Ainut rajoitus velkojan tai tältä toimeksiannon saaneen päätäntävaltaan oikeudelliseen perintään siirtymisen suhteen on se, että saatavasta tulee perintälain mukaan olla lähetetty velalliselle vähintään yksi maksuvaatimus, ennen kuin oikeudellisen perinnän keinot voidaan ottaa käyttöön. Tämä luonnollisesti vaatii myös sen, että maksuvaatimuksessa mainitut saatavan maksamiselle ja huomautusten esittämiselle asetetut määräajat ovat päättyneet. Poikkeuksellisesti maksua saa vaatia aiemmin, mikäli tuomioistuinkäsittelyn siirtyminen saattaa aiheuttaa velkojalle oikeudenmenetyksiä tai käsittelyn aloittamiseen välittömästi on jokin muu painava syy. (Laki saatavien perinnästä 22.4.1999/513, 6 §.)

3.2.2 Oikeudellinen perintä

Ellei suoritusta saatavalle saada vapaaehtoisen perinnän avulla, voi velkoja halutessaan jatkaa saatavan perintää oikeudellisella perinnällä. Tämä tarkoittaa asian siirtämistä tuomioistuimen käsittelyyn. Oikeudellisen perinnän ensisijaisena tavoitteena on, että velallinen maksaa velan tai tekee siitä maksusopimuksen velkojansa kanssa. Toissijaisena tavoitteena on täytäntöönpanoperusteen

eli oikeuden päätöksen hankkiminen. Täytäntöönpanoperuste, joka tavallisesti saatavien perintää koskevissa asioissa on yksipuolinen tuomio, voidaan toimittaa ulosottoon pakkotäytäntöönpanoa varten. Ulosottomiesten avulla saatava ulosmitataan velallisen omaisuudesta. (Lindström 2005, 215; Karttunen ym. 2008, 311.)

Oikeudelliseen perintään siirrytään yleisesti vasta kun kaikki vapaaehtoisen perinnän keinot on käytetty. Oikeudellinen perintä käynnistetään haastemenettelyllä. Saatavien perinnässä tämä tarkoittaa kirjallisen haastehakemuksen laatimista ja toimittamista käräjäoikeuteen. Haasteasia katsotaan tulleen vireille kun haastehakemus saapuu käräjäoikeuden kansliaan. Jos haastehakemus täyttää laissa säädetyt edellytykset, antaa tuomioistuimien haasteen eli antaa vastaajalle (velalliselle) ilmoituksen häntä vastaan tuomioistuimessa nostetusta kanteesta. Vastaajan tulee vastata haasteeseen tietyssä määräajassa. Mikäli näin ei tapahdu, ratkaisee käräjäoikeus asian kantajan (velkojan) hyväksi yksipuolisella tuomiolla. Suurin osa maksamattomista saatavista on riidattomia, joka tarkoittaa sitä että saatavien maksamattomuus johtuu velallisen maksuhaluttomuudesta tai – kyvyttömyydestä. (Lindström 2005, 215, 258; Karttunen ym. 2008, 311–318.) Jos kantaja vastaa haasteeseen ja siten riitauttaa saatavan, asian käsittely jatkuu riita-asiainkäsittelyjärjestyksessä: ensin valmistelutunnossa ja sittemmin pidettävässä pääkäsittelyssä (Hakala 2008, 17).

3.2.3 Ulosottoperintä

Mikäli saatava on vielä vapaaehtoisen perinnän ja ulosottokelpoisen päätöksen hankkimisen jälkeen maksamatta, voi velkoja esim. yksipuolisen tuomion avulla jatkaa saatavan perintää ulosottoperinnällä. Ulosottoperintä tarkoittaa sitä, että velkoja toimittaa hankkimansa ulosottooperusteen ulosottoviranomaiselle täytäntöönpantavaksi. Tämän jälkeen ulosottoviranomainen tutkii, löytyykö velalliselta omaisuutta, jota voitaisiin käyttää saatavan maksamiseen. 1.1.2008 voimaantullut ulosottokaari (UK 15.6.2007/705) säätelee ulosottomenettelyä. (Rikalainen & Uitto 2008, 245.) Ulosottotehtäviä hoitavat paikalliset ulosottoviranomaiset, joita

ovat kihlakunnanvoudit ja heidän apunaan toimivat kihlakunnanulosottomiehet (Rikalainen & Uitto 2008, 246).

Jotta ulosottoasia tulee vireille, pitää hakijalla olla ulosottoperuste (täytäntöönpanoperuste). Ulosottomiehen on tarkistettava, ettei saatava ole vanhentunut eikä ulosottoperusteen täytäntöönpanokelpoisuuden määräaika ole kulunut umpeen. (Karttunen ym. 2008, 320.) Yksityisoikeudellisen saatavan ulosottoperusteeksi käyvät seuraavat asiakirjat:

1. tuomioistuimen riita- tai rikosasiassa antama tuomio
2. tuomioistuimen antama turvaamistoimipäätös (takavarikko tai muu niin sanottu yleinen turvaamistoimi)
3. välitystuomio, joka on annettu välimiesmenettelystä annetussa laissa tai muussa laissa säädetyssä välimiesmenettelyssä ja sellaisella välitystuomiolla vahvistettu sovinto
4. osamaksukauppaa koskeva ulosottomiehen tilityspöytäkirja, vahvistettu elatusapusopimus sekä sellainen sitoumus tai saamistodiste, jonka täytäntöönpanosta tämän lain mukaisessa järjestyksessä säädetään muussa laissa (UK 15.6.2007/705, 2:2 §).

Ulosottoperusteena käytettävästä asiakirjasta ilmenevä, siinä asetetun veloitteen tulee olla niin selvä ja täsmällinen, että ulosottomies pystyy panemaan sen täytäntöön. Ulosottomiehen on täytäntöönpanossa lähdettävä ulosottoperusteen objektiivisesta sanamuodosta, sillä hänen toimintaansa rajoittaa ulosottoperusteen tutkimiskielto. (Linna & Leppänen 2003, 75.)

Kun saatavasta on saatu täytäntöönpanoperuste, se on siis mahdollista toimittaa ulosottohakemuksella ulosottoon täytäntöönpantavaksi. Kun asia on tullut vireille, lähettää sitä hoitava ulosottomies siitä velalliselle vireilletuloilmoituksen. (UK 15.6.2007/705, 33 §.) Ulosottoviranomaiset pyrkivät siihen, että velalliset maksaisivat velkansa vapaaehtoisesti maksukehotuksilla ja maksuvaatimuksilla. Mikäli velallinen ei kuitenkaan maksa velkaa tai tee siitä maksusopimusta, käynnistää kihlakunnanulosottomies ulosmittaustoimet. Ulosmittauksessa velal-

lisen omaisuudesta erotetaan niin suuri osa kuin tarvitaan, jotta ulosotossa oleva saatava ja ulosottokulut tulee katetuksi. (Karttunen ym. 2008, 327; Oikeuslaitos 2012.)

Kaikki omaisuus- ja varallisuuslajit, lukuun ottamatta tavanomaista kotiirtaimistoa, ovat lähtökohtaisesti ulosmittauskelpoisia (Hakala 2008, 18). Pääsääntö on, että ulosmittaus kohdistetaan ensin velallisen rahavaroihin ja toistuvaistuloon, kuten velallisen palkka-, eläke- tai elinkeinotuloon. Ellei rahavaroja tai toistuvaistuloja ole tai niitä ei ole riittävästi, ulosmitataan velallisen muuta irtainta omaisuutta. Ulosmitattavaa irtainta omaisuutta ovat esimerkiksi ajoneuvot, veronpalautukset, asunto-osakkeet ja käteinen raha. Myös kiinteää omaisuutta, kuten kiinteistöomaisuuksia ja tontteja, voidaan ulosmitata. Viimeiseksi ulosmitataan omaisuus, jota velallinen tarvitsee vakituiseksi asunnokseen tai välttämätöntä toimeentuloa varten. Viimeiseksi siis ulosmitataan myös tuotantovälineet, joita velallinen tarvitsee jatkaakseen liike- tai elinkeinotoimintaansa. Joissakin tapauksissa velallinen voi vaikuttaa siihen, mikä kohde ulosmitataan. Hän voi erikseen osoittaa tietyn omaisuuden ulosmitattavaksi. Ulosoton periaatteena on, että irtain omaisuus ulosmitataan ennen kiinteää omaisuutta. (Oikeuslaitos 2012.)

Ulosottomies myy ulosmitatun omaisuuden yleensä julkisella pakkohuutokaupalla. Nykyään pakkohuutokauppauksen rinnalle on tullut myös vapaan myynnin vaihtoehto. Kummankin vaihtoehdon tarkoitus on muuttaa ulosmitattu omaisuus rahaksi, jotta raha voidaan tilittää velkojalle. Ulosmittaus voidaan toimittaa myös maksusuunnitelman vakuudeksi. Tämä tarkoittaa sitä, että ulosmitatun kohteen myynti toimitetaan vain, jos velallinen ei maksa velkaa kuten sovittu. Mikäli velallinen taas maksaa saatavan, ulosmittaus raukeaa ja kohde palautetaan velallisen hallintaan. (Oikeuslaitos 2012.)

3.2.4 Jälkiperintä

Jälkiperinnällä tarkoitetaan perintää, joka tapahtuu sen jälkeen, kun velkoja on tehnyt päätöksen perinnän lopettamisesta toistaiseksi. Kyse on siis tilanteesta,

jossa perintää ei ole päätetty lopullisesti, vaan saatava on jätetty odottamaan aikaa, jolloin se tulee todennäköisemmin maksetuksi kuin juuri sillä hetkellä kun päätös jäädyttämisestä on tehty. Saatavan perintä on saattanut jäädä odottamaan esimerkiksi velallisen maksukyvyn parantumista tai velallisen olinpaikan löytymistä. (Rikalainen & Uitto 2008, 189.)

Saatavasta riippuen jälkiperinnässä voidaan tehdä vapaaehtoista perintää, oikeudellista perintää ja ulosottoperintää. Se on siis todellisuudessa muiden perintämuotojen sekoitus. Jälkiperintä kotiuttaa monia jo luottotappioiksikin kirjattuja saatavia ja se myös varmistaa, etteivät saatavat pääse vanhentumaan. (Rikalainen & Uitto 2008, 189.)

4 MAKSUVELVOLLISUUDEN LAKKAAMINEN

Tässä opinnäytetyössä velallisen maksuvelvollisuudella tarkoitetaan hänen velvollisuuttaan suorittaa velkojalle rahassa oleva maksusuoritus. Puhuttaessa velkojan saamisoikeudesta tarkoitetaan velkojan rahasaatavaa velalliselta.

Velkoja saa pääsääntöisesti siirtää saamisoikeutensa kolmannelle osapuolelle niin halutessaan. Mikäli saamisoikeuden siirtää, siirto ei kuitenkaan saa loukata siirtäjän velkojen oikeutta. Jos siirto loukkaa siirtäjän velkojen oikeutta, velkojat voivat peräyttää saatavan siirtoa koskevan oikeustoimen. Saamisoikeuden saa luovuttaa eteenpäin yleensä velallista kuulematta. Riittää kun velalliselle ilmoitetaan saatavan siirtymisestä ja siitä kenelle hän voi jatkossa saatavan pätevästi maksaa. Saamisoikeuden siirto on vapaamuotoinen oikeustoimi ja se tehdään aina kirjallisesti. Kun siirto on tehty, tulee luovutuksensaajasta uusi velkoja. Hänellä on käytössään kaikki velkojalle kuuluvat oikeudet. (Uitto 2009, 19–20.)

Yleensä saamisoikeuden siirto perustuu kauppaan. Viime vuosina eri perintävaiheissa olevien saatavien myynti on lisääntynyt merkittävästi. Yhä useammin tehdään suuria saatavakantakauppoja, kun velkoja myy yhdellä kerralla suuren määrän saatavia perintätoimistolle. Näissä kaupoissa on yleensä kyse saatavista, jotka ovat jo perinnässä ja velkoja ei enää näe kovin todennäköisenä, että saisi saatavilleen suorituksia. Velkoja katsoo kannattavammaksi myydä saamisoikeudet eteenpäin kuin kirjata kaikki saatavat kokonaisuudessaan luottotappioiksi. Ostaja, käytännössä lähes aina perintäyhtiö, taas katsoo saavansa suuremman osuuden saatavista kotiutettua kuin millä hinnalla ostaa saamisoikeudet. (Uitto 2009, 20.)

Velallisella on henkilökohtainen vastuu maksuvelvollisuuden täyttämisestä. Maksuvelvollisuutta ei siis voi siirtää kolmannelle ilman velkojan suostumusta. Vaikka maksuvelvollisuuden täyttäminen on henkilökohtaista, voi joku muu tehdä velallisen puolesta maksusuorituksen. Tällainen maksusuoritus lakkauttaa velkasuhteen velkojan ja velallisen välillä, mutta siitä ei kuitenkaan seuraa automaattisesti, että velallinen vapautuisi lopullisesti velkavastuustaan. Velan

maksaneelle taholle jää usein oikeus vaatia tekemänsä suoritus joko kokonaan tai ainakin osittain velalliselta. Maksajalle jää siis niin kutsuttu takautumisoikeus. Tästä on kyse esimerkiksi silloin kun takaaja maksaa velan velkojalle ja maksusuorituksen tehtyään vaatii suoritusta päävelalliselta. (Uitto 2009, 20–21.)

Velallisen maksuvelvollisuus velkojaa kohtaan voi lakata monenlaisissa eri tilanteissa. Suurin osa maksuvelvollisuuksista päättyy luonnollisesti siten, että velallinen tekee täyden maksusuorituksen velkojalle viimeistään eräpäivänä. Tässä luvussa käsittelemme perinteisien saamisoikeuden lakkaamismuotojen lisäksi myös muunlaisia maksuvelvollisuuden lakkaamistilanteita. Erityisen huomion saavat tilanteet, joissa maksuvelvollisuuden lakkaaminen johtuu velallisen maksukyvyttömyydestä.

4.1 Maksu

Normaali ja toivottava maksuvelvollisuuden lakkaamistapa on se, että velallinen tekee hänellä olevaa veloitetta vastaavan suorituksen oikealla tavalla. Kysymys voi esimerkiksi olla rahamaksusta, tavarantoimituksesta tai asiantuntijanpalvelulle ominaisen neuvon antamista. Joskus veloitteen kannalta oikea suoritus on toimimattomuus. Tällainen tilanne on esimerkiksi kun kilpailukiellon ja salassapitovelvollinen henkilö ei jaa tietojaan eteenpäin. Maksuvelvollisuuden lakkauttava suoritus edellyttää:

- oikeaa suoritusajankohtaa
- suorituksen oikeaa lajia ja määrää
- oikeaa suorituksen vastaanottajaa. (Aurejärvi & Hemmo 2007, 83.)

Normaalisti maksusuoritus tulee tehdä sovituksessa paikassa. Jos maksupaikasta ei ole erikseen määrätty, maksu pitää suorittaa velkojan luona tai, jos hän harjoittaa liikettä, hänen liikehuoneistossaan. Todellisuudessa saatavan maksamisesta on lähes aina sovittu ja maksut suoritetaan velkojan antamalla tilisiirrolla velkojan tilille. (Uitto 2009, 23.)

Jotta velallisen tekemä maksusuoritus vapauttaisi hänet maksuvelvollisuudesta, edellytetään, että suoritus tehdään oikealle velkojalla. Lähtökohtaisesti oikea maksunsaajataho on se, joka on ollut velkojana kun maksuvelvoite on syntynyt. Nykyään kun saamisoikeuksilla käydään kauppaa, voi oikea velkoja olla kolmas osapuoli, eli siirron saaja. Velallinen voi maksaa saatavan pätevästi myös velkojan lailliselle edustajalle, kuten esimerkiksi edunvalvojalle. Lisäksi suoritus voidaan pätevästi tehdä velkojan nimeämälle edustajalle. Tämä tarkoittaa sitä, että velkoja on voinut halutessaan valtuuttaa kolmannen tahon ottamaan vastaan maksusuorituksen puolestaan. Jos velallinen maksaa saatavan väärälle velkojalle, ei tehty maksusuoritus pääsääntöisesti lakkauttaa velallisen maksuvelvollisuutta. Tällaisessa tilanteessa velallinen joutuu yleensä tekemään uuden maksusuorituksen oikealle velkojalle. (Uitto 2009, 24–28.)

4.2 Korvikesuoritukset

Pääsäännön mukaan velallinen vapautuu maksuvelvollisuudesta kun tekee oikean suorituksen. Tietyissä tapauksissa varsinaisen suorituksen voi kuitenkin korvata surrogaatti eli korvikesuoritus. Seuraavassa esittelemme tällaisia suorituksen korvikkeita. (Aurejärvi & Hemmo 2007, 84.)

4.2.1 Sijaissuoritus

Velasta vapautumiseksi voi velallinen tehdä sijaissuorituksen. Sijaissuorituksella tarkoitetaan suoritusta, jonka velallinen tekee vaikka tietää sen poikkeavan siitä suorituksesta, jota velkoja olisi voinut vaatia velalliselta. Sijaissuoritus on kyseessä kun velkoja suostuu rahana tehtävän maksusuorituksen sijaan ottamaan vastaan jonkun muun suorituksen. Esimerkiksi velkoja voi ottaa vastaan velallisen omistuksessa olevan esineen, jonka katsoo kattavan velan määrän. Sijaissuoritus voi tapahtua myös niin päin, että jokin luontoissuoritus korvataan rahamaksulla. (Uitto 2009, 39.)

Velallinen ei voi yleensä omalla päätöksellään vaihtaa suorituksen laatua. Velkoja saa aina vaatia varsinaista, oikeaa suoritusta ja jos velallinen ilman lupaa suorittaa jotakin muuta, hän joutuu viivästykseen. Velallisen tekemä sijaissuoritus ei tällaisessa tilanteessa lievennä hänen vastuutaan. Velkoja voi halutesaan siis torjua laadultaan vääränlaisen, virheellisen suorituksen ja vaatia velallista täyttämään sitoumuksensa oikein. Sijaissuoritus kuitenkin lakkauttaa maksuvelvollisuuden, mikäli velkoja suostuu ottamaan sen vastaan. (Aurejärvi & Hemmo 2007, 85.)

Usein sijaissuoritus tulee kyseeseen silloin kun velallisella ei ole rahavaroja ja hänen maksukykynsä on heikko. Yleensä velallinen on valmis täyttämään velvoitteensa oikein, jos siihen vain ylipäänsä pystyy, eikä hän ilman syytä tarjota velkojalle surrogaattia. Mikäli tilanne taas on se, että velallisen suorituskyyky on tiedettävästi heikko, velkoja ottaa usein mielihyvin vastaan sen mitä vielä on tarjolla ja siis hyväksyy velallisen tarjoaman surrogaatin. (Aurejärvi & Hemmo 2007, 85.)

4.2.2 Novaatio

Novaatiolla tarkoitetaan velan uudistamista eli olemassa olevan velvoitteen korvaamisesta uudella velvoitteella. Vanhan saamisoikeuden tilalle perustetaan siis uusi saamisoikeus. Näin tehdessä alkuperäinen saamisoikeus lakkaa. Novaatiossa velallisen maksuvelvollisuus päättyy ilman maksusuoritusta velkojalle ja vanhan maksuvelvollisuuden tilalle tulee toinen maksuvelvollisuus. Novaatiossa velkoja saa maksusuorituksen sijaan uuden saamisoikeuden. (Uitto 2009, 63.)

Kun velvoite uudistetaan, muuttuu velvoitteen sisältö samalla jollakin tavalla. Novaatiolla voidaan tarkoittaa monia erilaisia muutoksia velvoitteessa. Uudistamisen kohteena voi olla esimerkiksi velvoitteen osapuolet, sisältö tai muoto. Tarkasteltaessa sitä onko syntynyt täysin uusi, entisen korvaava saamisoikeus vai onko vanhaa saamisoikeutta vain muokattu, täytyy kiinnittää huomiota velkasuhteen henkilövaihdoksiin, velvoitteiden sisältöön ja muotoon. Esimerkiksi saamisoikeuden siirtyminen velkojalta toiselle ei ole novaatiota, sillä saamisoikeuden

keuden saa siirtää kysymättä velalliselta. Sen sijaan velallinen ei yleensä pysty vapautumaan velkasuhteestaan ilman velkojan lupaa niin että hän vaihtaisi tilalleen toisen velallisen. Näin ollen jos velallisen vaihdosta sovitaan, on kyseessä novaatio. (Saarnilehto ym. 2012, 270–271.)

Sopimuksia muutettaessa voi tapahtua myös kohtalokkaita virheitä. Tilanteisiin, jossa voimassaolevia sopimuksia muutetaan tai korvataan, tulee suhtautua samalla vakavuudella ja huolellisuudella kuin alkuperäisenkin sopimuksen tekoon. Alkuperäinen sopimus on usein tehty huolellisesti erääntymis- ja purkamisehtoineen, viivästyskorkolausekkeineen ja takauksineen. Kaikkien alkuperäisten ehtojen voimassaolo ja jatkuvuus täytyy turvata ja samalla on syytä pyrkiä myös parantamaan velkojan asemaa. Pahimmassa tapauksessa velkoja voi ajautua tilanteeseen, jossa saatavaa ei saada eräännytettyä eikä perittyä. Velallisen kannalta tilanne on usein samanlainen kuin ennen varsinaisen saatavan syntyä. (Lindström 2005, 81.)

Ennakkotapaus

A oli 11.4.1990 saanut pankki B:n välittämänä notariaattiluoton, jonka maksamisen vakuudeksi pankki C oli antanut B:lle pankkitakauksen. Erääntymispäivänä 11.6.1990 luotto uudistettiin uudella notariaattiluotolla ja A toimitti B:n vaatimuksesta C:n uuden takaussitoumuksen. Uudistaminen tapahtui vielä pari kertaa, kunnes B sai tietää, että 11.6.1990 ja myöhemmin päivätyt C:n takaussitoumukset oli väärennetyt. B vaati 27.5.1991 C:lle tiedoksi annetulla haasteella maksamatta olevan luoton maksamista ensimmäisen pankkitakauksen nojalla. C:n ei katsottu vapautuneen takauksesta ja kanne hyväksyttiin. (KKO:1995:126.)

4.2.3 Maksutalletus

Velallinen voi poikkeuksellisesti vapautua maksuvelvollisuudestaan myös tallettamalla maksuvelvollisuutta vastaavan rahamäärän aluehallintovirastolle. Velalliselle ei aiheudu viivästyskoronmaksuvelvollisuutta tai muuta maksun viivästykseen perustuvaa haitallista seuraamusta jos tallettaminen vastaa oikea-aikaista maksua oikealle velkojalle. Oikein tehdyn talletuksen oikeusvaikutuksena on siis, että velallisen katsotaan täyttäneen velvoitteensa ja hän vapautuu suoritusvelvollisuudestaan. (Uitto 2009, 39–41.)

Rahan, asiakirjan, arvo-osuuden tai arvopaperin tallettaminen on mahdollista kolmessa eri tilanteessa, joita ovat

- velkojan kieltäytyminen suorituksen vastaanottamisesta
- velkojan poissaolosta, sairaudesta tms. syystä johtuva suorituksen vastaanottamisen estyminen
- epäselvyys oikeasta velkojasta eli tilanne, jossa velallinen ei tiedä eikä hän ole velvollinenkaan tietämään, kenelle suoritus on tehtävä. (Laki rahan, arvo-osuuksien, arvopaperien tai asiakirjain tallettamisesta velan maksuna tai vapautumiseksi muusta suoritusvelvollisuudesta 9.10.1931/281, 1 §.)

Toimivaltainen viranomainen maksutalletusasioissa on aluehallintovirasto. Velallisen käyttäessä maksun tallettamista tulee hänen ilmoittaa suorituspaikan aluehallintovirastolle talletuksen yhteydessä syy, jonka vuoksi katsoo olevansa oikeutettu täyttämään velvoitteensa maksutalletuksena. Kirjallisessa ilmoituksessa on oleellista ilmoittaa myös kaikki sellaiset seikat, joiden tietäminen on merkityksellistä, kun aluehallintovirasto luovuttaa talletuksen oikealle taholle. Mikäli velallisen on talletuksen jälkeen mahdollista ilmoittaa velkojalle toimestaan, tulee hänen se viipymättä tehdä. Jos talletuksen kohdetta on vaatinut useampi taho, tulee ilmoitus tehdä kaikille. Aluehallintoviraston tulee tallettaa velallisen tallettamat varat välittömästi luottolaitokseen. Talletetuille varoille maksettavan koron saa se, joka nostaa talletuksen. (Laki rahan, arvo-osuuksien, arvopaperien tai asiakirjain tallettamisesta velan maksuna tai vapautumiseksi muusta suoritusvelvollisuudesta 9.10.1931/281, 2 §; Uitto 2009, 39–40.)

Ennakkotapaus

Ostaja oli täyttänyt maksuvelvollisuutensa tallettamalla osamaksusopimuksin myydyn traktorin loppukauppahinnan rahan, arvopaperien tai asiakirjain tallettamisesta velan maksuna tai vapautumiseksi muusta suoritusvelvollisuudesta annetun lain 3 §:n mukaisin ehdoin ulosotonhaltijan huostaan. Traktorin omistusoikeuden oli sittemmin lainvoimaisella tuomiolla todettu tallettamispäivänä siirtyneen ostajalle. Myyjälle oli mainittuna päivänä syntynyt oikeus nostaa talletettu loppukauppahinta. Talletusaikana kauppahinnalle kertynyt korko kuului myyjälle eikä ostajalle. (KKO:1986-II-91.)

Velallinen voi maksutalletuksen teon yhteydessä pidättää itselleen oikeuden saada talletus takaisin itselleen. Tällainen ehto on vaikutukseton, jos velkoja on jo ehtinyt vaatia talletuksen kohdetta itselleen aluehallintovirastolta. Velallinen saa talletuksensa kuitenkin takaisin 10 vuoden kuluttua talletuksesta, jos kukaan ei sitä ole noutanut. Velallinen ei vapaudu suoritusvelvollisuudestaan, jos hän ottaa talletuksensa takaisin ennen kuin 10 vuotta on kulunut tallettamisesta. (Saarnilehto ym. 2012, 277.)

4.2.4 Kuittaus

Velkojalla on aina saamisoikeus velalliselta. Velallisella voi myös kuitenkin samanaikaisesti olla saamisoikeus velkojaltaan. Tilanne, jossa samaan aikaan on olemassa kaksi toisiinsa nähden vastakkaista saamissuhdetta, on siis mahdollinen. Ensimmäisen saamissuhteen velkoja on toisen saamissuhteen velallinen ja vastaavasti ensimmäisen saamissuhteen velallinen on toisen saamissuhteen velkoja. Nämä vastakkaiset saamisoikeudet on mahdollista kuitata toisiaan vasten siten, että saatavat lakkaavat yhtä suurilta osin. Kuittauksessa osapuolet eivät tee maksusuorituksia eli raha ei siis siirry. Saamisoikeudet vain lakkaavat siltä osin kuin ne peittävät toisensa. Sitä saatavaa, jota kuittausta haluava osapuoli haluaa käyttää kuittaukseen, kutsutaan vastasaatavaksi. Sitä saatavaa, jonka toinen velkasuhteen osapuoli taas haluaa kuitata vastasaatavallaan, kutsutaan pääsaatavaksi. (Aurejärvi & Hemmo 2007, 92–93.)

Esimerkki

Annilla on 40 000 euron suuruinen saatava Jormalta. Jormalla on puolestaan 80 000 euron suuruinen saatava Annilta. Anni tekee Jormalle 40 000 euron maksuvaatimuksen. Jorma käyttää omaa vastasaatavaansa Annin saatavan kuittaukseen. Kuittauksen jälkeen Annilla ei enää ole saatavaa Jormalta. Jorma puolestaan voi halutessaan vaatia Annilta 40 000 suuruista saatavaa.

Kuittaus voi olla joko pakollinen tai vapaaehtoinen. Osapuolten sopiessa keskenään vastakkaisten saatavien kuittauksesta on kyse vapaaehtoisesta kuittauksesta. Pakollisella kuittauksella tarkoitetaan tilannetta, jossa osapuolten välillä

ei ole erillistä sopimusta kuittauksesta ja toinen osapuoli esittää siitä vaatimuksen. Pakollista kuittausta vaativan tulee antaa toiselle osapuolelle kuittausilmoitus. Tämä tulee selvyiden ja todistettavuuden vuoksi tehdä kirjallisesti, mutta sen muoto on kuitenkin vapaa. Pakollinen kuittaus tulee voimaan sen jälkeen, kun vastapuoli on saanut ilmoituksen siitä tiedoksi. (Aurejärvi & Hemmo 2007, 92–93.)

Ennakkotapaus

Kun rakennustyö oli suoritettu niin huonosti, että työn teettäjänä toimineen oli ollut käytettävä rakennuksen korjaamiseen enemmän omia varojaan kuin työn suorittajalla olisi ollut oikeus sopimuksen mukaan saada teettäjältä korvausta, työn teettäjän kuittausvaatimus hyväksyttiin ja laskutyösopimukseen perustuva velkomiskanne hylättiin (KKO:1949-II-210).

Saatavien kuittaukselle on olemassa kolme pääasiallista edellytystä. Ensimmäinen vaatimus on, että saatavien tulee olla vastakkaisia. Tällä tarkoitetaan nimenomaan sitä, että osapuolten tulee olla samanaikaisesti sekä toistensa velkojia että velallisia. Saamisoikeuksien tulee lisäksi olla vastakkaisia juuri kuittaushetkellä. (Uitto 2009, 45–49.)

Toinen vaatimus on, että saamisoikeudet ovat keskenään myös laadultaan samanlaisia. Esimerkiksi rahasaatava tulee kuitata rahasaatavalla. Tavarakuittauksia ei voi tehdä. Saataviin liittyvät korkokannat tai vakuudet eivät estä kuittauksen tekemistä. Sen sijaan mikäli saamiset ovat eri maiden valuutassa, kyse ei lähtökohtaisesti ole samanlaatuisista saamisista eikä kuittausta voi tehdä. Kuittauksen voi kuitenkin mahdollistaa kuittauksen osapuolen vetoaminen VelkaKL 7.1 §:ssä olevaan sääntöön. Sen vuoksi kuittaus voidaan toteuttaa vaikka rahasaamiset olisivatkin eri maiden valuuttaa. (Uitto 2009, 50.)

Kolmas kuittauksen mahdollistava vaatimus on kuittaukseen käytettävän vastasaatavan kannekelpoisuus. Tällä tarkoitetaan sitä, että käytettävän vastasaatavan mahdollisen perimisen viranomaisteitse tulisi johtaa suoritustuomion antamiseen. Saatavaa, joka ei ole erääntynyt, ei voida periä, minkä vuoksi sellaista saatavaa ei voi käyttää myöskään kuittaukseen. Saatavien riidattomuus ja selvyys liittyvät olennaisesti saatavien perimiskelpoisuuteen, minkä vuoksi kuittaukseen käytettävien saatavien tulee olla selviä. (Uitto 2009, 50–53.)

Ennakkotapaus

Kuittausvaatimusta velkomusasiassa ei voitu hylätä sillä perusteella, ettei kuittaukseen käytettävä saatava ollut riidaton. Saatavan perimiskelpoisuus ei edellyttänyt sen riidattomuutta, vaan kysymys saatavan olemassaolosta ja kuittauskelpoisuudesta tuli riitautetulta osin tutkia ja ratkaista oikeudenkäynnissä. (KKO:2007:25.)

Velkoja voi käyttää vanhentunutta saatavaa kuittaukseen, jos kaikki kuittauksen edellytykset ovat täyttyneet ennen saatavan vanhentumista tai jos osapuolten saatavat liittyvät samaan oikeussuhteeseen. Molempien saatavien on oltava siis vastakkaisia, samanlaatuisia ja perimiskelpoisia ennen kuin kuittausta vaativan osapuolen saatava on vanhentunut. Vanhentuneen saatavan käyttäminen kuittauksen vastasaatavana on mahdollista, jos saatava liittyy samaan oikeussuhteeseen kuin kuittajan oma velka. Tällöin ainut vaatimus on, että kuittauksen edellytykset täyttyvät kuittausilmoituksen hetkellä. (Lindström 2005, 159.)

Kuittauksen käyttämiselle maksuvelvollisuuden lakkauttamiseen on olemassa eräitä rajoituksia. Oikeutta kuittauksen käyttöön on rajoitettu velallisen maksuvaikeustilanteissa, joissa useat eri velkojat pyrkivät samanaikaisesti saamaan suorituksen saatavalleen. Esimerkki tällaisesta tilanteesta on yksityishenkilön velkajärjestely. Velkajärjestelytilanteessa yhdelläkään velkojalla ei ole oikeutta käyttää kuittausoikeuttaan, vaikka kuittauksen yleiset edellytykset täytyisivätkin. Kuittauskiellolla on haluttu estää velkojaa pääsemästä muita velkojia parempaan asemaan kuittauksen avulla. (Uitto 2009, 59.)

Kuittauksen epäämiseen saattavat johtaa myös sosiaaliset syyt. Esimerkiksi elatusapusaatavia tai työntekijän palkkasaatavia ei voi kuitata. Kuittauksen käyttö saattaa joskus estyä myös saatavan perusteeseen liittyvin asioin. Jos kyse on esim. oikeudenvastaiseen tekoon perustuvasta saatavasta, ei sitä voi käyttää kuittaukseen. (Uitto 2009, 54–55.)

Ennakkotapaus

Työsuhteen laittomasta purkamisesta työntekijälle tuomittua vahingonkorvausta pidettiin palkkasaamisena, jota työnantaja ei saanut kuitata vastasaamisellaan siltä osalta kuin palkka lain mukaan oli jätettävä ulosmittaamatta (KKO:1994:76).

4.3 Maksuvelvollisuuden lakkaaminen ilman suoritusta

Toisinaan velallinen saattaa vapautua maksuvelvollisuudestaan, vaikka hän ei tekisi asianmukaista maksusuoritusta eikä edes korvikesuoritusta. Tällaisista saamisen lakkaamistavoista seuraavassa esitellään velan anteeksianto eli akordi, yhtymys eli konfuusio, preklusio ja yksityishenkilön velkajärjestely.

4.3.1 Konfuusio

Saamisoikeuden ja maksuvelvoitteen yhtymisellä rahavelkasuhteissa tarkoitetaan konfuusiota eli yhtymystä. Kun sama yksityishenkilö joutuu yhtä aikaa sekä saamisen haltijaksi eli velkojaksi että velkasuhteeseen saamisen johdosta eli velalliseksi, tapahtuu yhtyminen. Konfuusio tapahtuu yksityishenkilön kohdalla tavallisimmin perimisen vuoksi. Velallinen voi esimerkiksi periä velkojansa tai vastaavasti velkoja voi periä velallisensa. (Uitto 2009, 65.)

Esimerkki

A, B ja C ovat velkaa 60 000 euroa X:lle. Kun X kuolee, C perii X:n. Velka lakkaa tällöin C:n pääluvun mukaisella osuudella eli 20 000 eurolla. A ja B vastaavat yhteisvastuullisesti 40 000 euron maksamisesta X:n sijaan tulleen C:lle.

Konfuusion johdosta maksuvelvoite lakkaa yleensä heti. Itselleen ei luonnollisesti voi olla velkaa. Kahden osapuolen velkasuhteessa konfuusio on yleensä selkeä. Monimutkaisemmaksi tilanne kuitenkin muodostuu, jos velkasuhteessa on useampia tahoja tai jos velkasuhteeseen liittyy velkasuhteen ulkopuolisia tahoja. Yhteisvastuutilanteissa velka lakkaa velallisen pääluvun mukaisella osuudella. Saamisoikeus ja maksuvelvollisuus siis lakkaavat siltä osin kuin ne peittävät toisensa. Näin on, jos asiasta ei ole toisin sovittu. Mikäli velkojia on useita ja saamisoikeus on jaoton, lakkauttaa velallisen ja yhdenkin velkojan välinen konfuusio saamisoikeuden kokonaisuudessaan. (Saarnilehto ym. 2012, 264.)

4.3.2 Akordi

Akordilla tarkoitetaan velan anteeksiantoa. Velkoja voi halutessaan tehdä oikeustoimen, jolla luopuu vastikkeetta saatavastaan. Akordi voi käsittää saatavan kokonaisuudessaan tai osan siitä. Akordi tulee yleisemmin kyseeseen tilanteessa, jossa velallinen ei muutoin pysty suoriutumaan omasta maksuvelvollisuudestaan. (Uitto 2009, 69.)

Velkoja asettaa usein velan anteeksiannolle erilaisia ehtoja. Velan anteeksiannossa velkoja tai velkojat luopuvat yleensä osasta saatavastaan sillä edellytyksellä, että velallinen maksaa velkojilleen sen osan saatavasta, mitä ei anneta anteeksi. Velan anteeksianto riippuu siitä, hyväksyykö velallinen velkojan ehdot ja toimiiko hän anteeksiannon edellyttämällä tavalla. Mikäli velallinen ei noudata velkojansa kanssa tehtyä akordisopimusta omalta osaltaan, ei velan anteeksiantoa tapahdu. Esimerkiksi sovinnon yhteydessä voidaan sopia velan anteeksiannosta. Sovinnossa velkoja luopuu riittävästä osasta velkaa ja vastaavasti velallinen suorittaa riidattomaksi osuudeksi katsomansa osan saatavasta velkojalle. (Uitto 2009, 69–70.)

Ennakkotapaus

Velkoja oli hyväksynyt akordiehdotuksen sillä nimenomaisella ehdolla, että akordisopimuksen määräykset täsmällisesti täytettiin. Kun velallinen ei ollut suorittanut velkojalle viimeistä maksuerää, sopimuksen katsottiin tuohon velkojaan nähden rauenneen. (KKO:1934-II-72.)

Velan anteeksianto voi siitä sopimisen lisäksi tapahtua vapaaehtoisella velkajärjestelyllä. Vapaaehtoisessa velkajärjestelyssä on kyse menettelystä, joka tehdään velallisen ja velkojan välisenä sopimuksena virallisen velkajärjestelyn periaatteita noudattaen mutta ilman tuomioistuinmenettelyä. Tällöin sopimusosapuolet laativat yhdessä maksuohjelman, jonka mukaan velallinen maksaa suorituksia velkojalle. Kun velallinen on tehnyt kaikki sovitun maksuohjelman mukaiset suoritukset, vapautuu hän niiden saatavien osalta, jotka eivät ole saaneet suoritusta maksuohjelman nojalla. (Uitto 2009, 70.)

Edellä esitettyjen akorditilanteiden lisäksi velan anteeksianto voi tapahtua myös velkojan yksipuolisella ja ehdottomalla lupauksella antaa velka anteeksi. Koska tällaisessa tilanteessa on kyse yksipuolisesta ilmoituksesta eikä sopimuksesta, ei se edellytä velallisen hyväksymistä. Velan anteeksianto tulee velkojaa nähdessä sitovaksi sen jälkeen, kun velkojan lupaus on annettu velalliselle tiedoksi. Sitovuus syntyy myös silloin, kun velallinen on vastaanottanut ilmoituksen lupauksesta ja myös ottanut siitä selon. Ennen kuin edellä esitetty on tapahtunut, on velkojalla mahdollisuus peruuttaa anteeksiantonsa. (Laki varallisuus oikeudellisista oikeustoimista 13.6.1929/228, 1 luku.)

Akordi tehdään yleensä vapaamuotoisesti. Mikäli kyseessä on juoksevaan velkakirjaan tai sellaiseen asiakirjaan, jonka esittäminen on velkomisen tai muun oikeudenkäytin edellytyksenä, perustuva saamisoikeus, on tilanne eri. Tällöin velkakirja tai muu asiakirja on palautettava velalliselle tai se on muutoin tehtävä kelpaamattomaksi. Mikäli kyse on osittaisesta velan anteeksiannosta, on anteeksianto merkittävä velkakirjaan tai muuhun asiakirjaan. Akorditilanteissa todistustaakka anteeksiannon tapahtumisesta on velallisella, jos hän väittää maksuvelvollisuuden päättyneen juuri anteeksiannon johdosta. (Uitto 2009, 71.)

Yleensä velan anteeksianto on kiinni velkojan halusta antaa velka anteeksi. Näin ei kuitenkaan aina ole. Velkoja ei nimittäin voi pätevästi tehdä velan anteeksiantoa sellaisessa tilanteessa, jossa laki nimenomaisesti sen kieltää. Laki estää saatavasta luopumisen yleensä sosiaalisista syistä. Esimerkiksi sopimus, jossa lapsen puolesta luvattaisiin luopua oikeudesta saada elatusapua vastaisuudessa, on mitätön. (Uitto 2009, 71.)

Ennakkotapaus

Takaaja oli lainvoimaisella yksipuolisella tuomiolla velvoitettu maksamaan velka. Kun päävelka oli päävelallisen ja velkojan välisen kahdenkeskisen vapaaehtoista velkajärjestelyä koskevan sopimuksen nojalla sittemmin lakannut, myös takaajan katsottiin vapautuneen vastuusta velkojaa kohtaan. Yksipuoliseen tuomioon perustunut ulosmittaus kumottiin. (KKO:2006:5.)

4.3.3 Prekluusio

Tilannetta jossa velkoja menettää saamisoikeutensa, koska jättää saamisensa valvomatta velallisen asemaa koskevassa selvitysmenettelyssä, kutsutaan preklusioksi. (Uitto 2009, 67.)

Velkojan valvomisvelvollisuus perustuu viranomaisen antamaan kehotukseen. Tätä kehotusta kutsutaan yleensä julkiseksi haasteeksi ja sen tarkoitus on selvittää velallisen tuntemattomat velat. Julkinen haaste voidaan antaa ainoastaan laissa määrätyissä tilanteissa. Ei siis silloin kun velallinen sitä itse haluaa vaan tilanteissa, jossa on erityinen tarve selvittää velallisen taloudellinen asema kokonaisuudessaan. Yksityishenkilön kohdalla tällaisia tilanteita liittyy perhe- ja perintöoikeudellisiin selvitysmenettelyihin. (Uitto 2009, 67.)

Velallisen yleisen oikeuspaikan tuomioistuin käsittelee häntä koskevaa julkista haastetta. Julkisen haasteen hakemukseen on liitettävä luettelo hakijan tiedoissa olevista velallisen veloista. Kunkin velan kohdalta tulee mainita velan peruste, pääoman määrä sekä velkoja ja tämän yhteystiedot. Hakemuksesta tulee käydä ilmi myös tiedot niistä henkilöistä, jotka velallisen sijasta vastaavat veloista taikka joiden oikeutta asia muutoin koskee. Asianmukaisen hakemuksen perusteella tuomioistuin antaa julkisen haasteen. Haasteessa ilmoitetaan mihin määräpäivään mennessä velkojen tulee ilmoittaa saatavansa kirjallisesti tuomioistuimelle, uhalla että tuntemattomaksi eli ilmoittamatta jääneet velat lakkaavat. Kuulutus julkisesta haasteesta tulee julkaista Virallisessa lehdessä vähintään kolme kuukautta ennen saatavien ilmoittamisen määräpäivää. Kuulutuksesta tulee toimittaa tieto myös kuulutusrekisteriin. Viimeistään kuukautta ennen määräpäivää tulee tuomioistuimen vielä toimittaa tieto kuulutuksesta ja velkaluettelosta jo tunnetuille velkojille. (Laki julkisesta haasteesta 15.8.2003/729, 2-4 §.)

Velkojan ilmoituksessa tulee käydä ilmi velan peruste ja velan pääoman määrä kohtuudella vaadittavalla tarkkuudella. Ilmoituksessa on lisäksi mainittava velkojan nimi ja yhteystiedot. Velkojan ei tarvitse ilmoittaa sellaista velkaansa, jota

koskevat tiedot eivät poikkea siitä, mitä velallisen hakemuksessa on ilmoitettu. (Laki julkisesta haasteesta 15.8.2003/729, 6 §.)

Tuntemattomaksi jäänyt velka lakkaa julkisessa haasteessa mainitun määräpäivän päätyttyä. Velkaa pidetään tunnettuna, jos velka on mainittu julkisen haasteen hakemuksessa tai velkojan tekemässä ilmoituksessa. Velkaa pidetään tunnettuna myös silloin, jos velkoja pystyy osoittamaan, että velallinen, velallisen kuolinpesän osakas tai velallisen lakimääräinen edustaja taikka se, joka on lain nojalla henkilökohtaisesti vastuussa velallisen veloista tai joka on määrätty selvittämään tai hoitamaan velallisen omaisuutta, on tiennyt velasta ennen määrääjän umpeutumista. Velka voidaan katsoa tunnetuksi myös silloin, jos velkoja on vaatinut suoritusta saatavalleen oikeudellisen katkaisutoimen perusteella. (Laki julkisesta haasteesta 15.8.2003/729, 8 §.)

4.3.4 Velkajärjestely

Yksityishenkilön velkajärjestelystä annettu laki (25.1.1993/57) sääntelee menettelyä, jolla pyritään siihen, että järjestelyn kohteena oleva henkilö selviytyy maksukyvyttömyydestään. Velkajärjestelyn tarkoituksena on, että velallinen suorittaa maksukykynsä mukaan tiettynä määräaikana maksuohjelmassa määrätyt maksusuoritukset velkojille. Maksuohjelman mukaan velkojat siis saavat tasapuolisesti velallisen olosuhteisiin nähden mahdollisimman suuren osan saatavastaan. Maksuohjelman päättymisen jälkeen velallinen saa loput velat anteeksi. (Saarnilehto ym. 2012, 278–279.)

Velkajärjestelylaissa on yksityiskohtaisesti säännelty mm. menettelyn edellytyksistä, menettelyn aloittamisen oikeusvaikutuksista ja maksuohjelman sisällöstä. Velallisen maksuvelvollisuuden lakkaaminen tulee insolvenssimenettelyssä selvimminkin esille tarkasteltaessa keinoja, joilla pyritään korjaamaan velallisen taloudellinen tilanne. Yksityishenkilön velkajärjestelyssä käytettäviä keinoja ovat seuraavat:

1. velan maksuaikataulun muuttaminen
2. sen määrittäminen, että maksusuoritukset luetaan ensin velan pääoman ja vasta sen jälkeen luottokustannusten lyhennykseksi
3. jäljellä olevaan luottoaikaan kohdistuvien luottokustannusten alentaminen
4. maksamatta olevan velan määrän alentaminen
5. velan maksuvelvollisuuden poistaminen kokonaan.

Kahdessa ensimmäisessä kohdassa mainitut velkajärjestelyn keinot eivät lakkausta saamista. Sen sijaan kohtien 3. ja 4. keinoja käytettäessä velkojan saamisesta osa lakkaa ja vain osa tulee suoritetuksi. Viimeisen vaihtoehdon käyttäminen velkajärjestelyn keinona taas merkitsee maksuvelvollisuuden lakkaamista kokonaan. Edellä esitettyjen keinojen lisäksi on mahdollista, että velkoja maksetaan kokonaan tai osaksi kertasuorituksena tätä tarkoitusta varten otettavalla uudella lainalla. Silloin alkuperäinen, vanha velka lakkaa ja maksettavaksi tulee uusi velka. (Laki yksityishenkilön velkajärjestelystä 25.1.1993/57, 25 §; Saarnilehto ym. 2012, 279–280.)

Käytettävät velkajärjestelykeinot on valittava niin, että sovelletaan velkojan kannalta lievintä keinoa, joka riittää korjaamaan velallisen taloudellisen tilanteen. Velan määrää voidaan alentaa tai velan maksuvelvollisuus poistaa kokonaan vain, jos velkajärjestelyä ei muuten voida toteuttaa. Keskeinen keino velkajärjestelyssä on kuitenkin saamisen määrän alentaminen. Usein velkajärjestelyyn joutuva henkilö on jo siinä tilanteessa, että velkojen pääomien leikkaaminen on ainoa keino millä henkilön talous saadaan tervehdytettyä. (Aurejärvi & Hemmo 2007, 111; Saarnilehto ym. 2012, 280.)

Velkajärjestelylain mukaisen maksuohjelman vahvistamisen jälkeen velkajärjestelyyn kuuluvien velkojen ja muiden maksuohjelmassa säänneltyjen oikeussuhteiden ehdot määräytyvät maksuohjelman mukaisesti. Maksuohjelmalla korvataan kaikkien maksuohjelmaan kuuluvien velkasuhteiden ehdot. Kun maksuohjelma on vahvistettu, tulee velallisen maksaa velkojaan maksuohjelman mukai-

sesti. Tämä riippumatta siitä, mitkä olivat velallisen maksuvelvollisuudet eri velkojille ennen kuin maksuohjelma vahvistettiin. (Uitto 2009, 168.)

Maksuohjelman päätyttyä ja siinä mainittujen velkojen tultua maksetuksi ohjelman mukaisesti velallinen vapautuu veloistaan. Tärkeää on huomata, että vaikka vahvistettu maksuohjelma korvaakin aikaisempien velkojen ehdot, ei velallinen saa heti anteeksi niitä velkoja, joita hänen ei maksuohjelman mukaan tarvitse maksaa. Velkojen anteeksianto tapahtuu vasta sitten kun velallinen on noudattanut kaikki maksuohjelmassa määritellyjä ehtoja ja kun maksuohjelman määräaika on kulunut umpeen. Mikäli velallinen olisi sitoutunut suorittamaan velkojaan yli maksuohjelmassa mainitun, sitoumus olisi mitätön. Velallinen voi maksuohjelman päätyttyä kuitenkin vapaaehtoisesti suorittaa velkajärjestelyyn kuuluneita velkoja. (Saarnilehto ym. 2012, 280–281.)

Yksityishenkilön velkajärjestelyn mukaisen maksuohjelman vahvistamisen ja sen noudattamisen oikeusvaikutuksena velallinen siis vapautuu veloistaan. Tuomioistuin voi kuitenkin tietyin edellytyksin määrätä velkajärjestelyn raukeamaan. Maksuohjelman rauettaminen on mahdollista, jos

1. velallinen on olennaisesti laiminlyönyt maksuohjelman noudattamisen ilman hyväksyttävää syytä
2. maksuohjelman vahvistamisen jälkeen on ilmennyt seikkoja, jotka olisivat estäneet velkajärjestelyn, jos ne olisivat olleet tiedossa velkajärjestelystä päätettäessä
3. velallinen on vaarantanut maksuohjelman toteutumisen velkaantumalla ilman toimeentuloonsa liittyvää perustetta tai laiminlyönyt myötävaikutusvelvollisuutensa. (Laki yksityishenkilön velkajärjestelystä 25.1.1993/57, 42 §.)

Mikäli maksuohjelma raukeaa, velkojan saamisoikeuden sisältö määräytyy niiden ehtojen mukaan, joita olisi pitänyt noudattaa ilman velkajärjestelyä. Velkojan kannalta tämä siis tarkoittaa, että velan määrä palautuu sen suuruiseksi kuin se oli ennen velkajärjestelyä. Jos velkajärjestelyn aikana velalle on kertynyt

suorituksia, tulee nämä luonnollisesti vähentää velan määrästä. Myös kaikki muut velan ehdot palautuvat alkuperäisen sopimuksen mukaiseksi. Rauenneesta velkajärjestelystä seuraa kuitenkin se, että velallinen ei ole velvollinen suorittamaan viivästyskorkoa maksuohjelman keston ajalta. (Uitto 2009, 177.)

5 VELAN VANHENTUMINEN

Saamisen vanhentumisella tarkoitetaan saamisen raukeamista sen vuoksi, ettei velkoja ole lakiin tai sopimukseen perustuvan ajan kuluessa ja laissa edellytetyin tavoin saattanut oikeuttaan voimaan tai ettei velallinen ole samana aikana tunnustamalla uudistanut velvoitettaan. Velan vanhentuminen perustuu ajan kulumiseen ja velkasuhteen osapuolten passiivisuuteen. Vanhentuminen tapahtuu siis suoraan lain perusteella ilman, että se edellyttää sopimusosapuolten toimia taikka viranomaisen päätöstä. Velan vanhentuminen kuuluu oikeuselämän tavallisiin ilmiöihin ja suuri joukko velvoitteita päättyy päivittäin vanhentumisen johdosta. Säännöstöistä, joiden nojalla sidonnaisuus voi päättyä ilman velallisen tekemää suoritusta, on vanhentuminen selkeästi tärkein. (Saarnilehto ym. 2012, 283.)

Vanhentuminen koskee lähtökohtaisesti kaikkia saamisoikeuksia. Merkitystä sillä mikä on velvoitteen peruste tai suorituksen laatu, ei ole. Vanhentuminen koskee kuitenkin vain rahavelkaa ja muita velvoitteita. Esineoikeuksia, kuten omistus- tai käyttöoikeutta, se ei koske. Keskeisimmät velan vanhentumista koskevat säännökset ovat laissa velan vanhentumisesta (15.8.2003/728). (Uitto 2009, 73.)

Velallisen velvollisuus täyttää velvoite voi päättyä jo ennen vanhentumisajan päättymistä sen vuoksi, että velkoja luopuu saatavastaan. Luopuminen voidaan joissakin tilanteissa päätellä velkojan käyttäytymisestä. Toisin sanoen passiivisuus voidaan tulkita saatavasta luopumiseksi. Tällaista velvoitteen päättymislannetta kutsutaan konkludenttiseksi saatavasta luopumiseksi. Kyseinen tulkinta ei kuitenkaan ole mahdollinen ainakaan silloin, kun velallinen tietää tai hänen pitäisi tietää, että velkojan passiivisuuteen on olemassa muu syy kuin se, että hän haluaa luopua saatavastaan. (Saarnilehto 2004, 11.)

5.1 Vanhentumislaki ja sen soveltamisala

Laki velan vanhentumisesta 15.8.2003/728 on velvoitteiden vanhentumista koskeva yleislaki. Sitä sovelletaan, kuten edellä on esitetty, rahavelkojen lisäksi myös muihin velvoitteisiin. Veloitteen kohteena oleva suoritus saa olla millainen tahansa. Se voi yhtä hyvin koskea antamista, tekemistä tai muitakin mahdollisia suorituksia. Vanhentuvia velkoja näin ollen ovat sekä raha- ja tavaravelat että muuta toimintaa tarkoittavat velvoitteet eli positiiviset velvoitteet. Myös tekemättä jättämistä ja sallimista koskevat velvoitteet eli negatiiviset velvoitteet kuuluvat vanhentumislain piiriin. Huomattavaa on, että lain mukaiset velvoitteet eivät vanhennu. Sen sijaan lain mukaisen veloitteen täyttämiseksi tehdyllä sopimuksella syntyvät velvoitteet voivat vanhentua. (Saarnilehto ym. 2012, 285.)

Vanhentumislain ollessa niin sanottu yleislaki, siitä ei saa sopimuksin poiketa velallisen vahingoksi. Siitä voidaan sopimuksin poiketa vain velallisen eduksi. Vanhentumisajan alkamista lykkäävät, vanhentumisaikaa pidentävät tai vanhentumisen katkaisutapoja lisäävät sopimusehdot eivät siis ole tehokkaita velallista vastaan. Mikäli jossain muussa laissa on poikkeavia erityissäännöksiä velan vanhentumisajasta tai muusta vanhentumiseen liittyvästä seikasta, tulee niitä säännöksiä noudattaa. Eri lakeihin perustuvia vanhentumisaikoja ei siis sovelleta samanaikaisesti, vaan sovellettavaksi tulee ainoastaan kyseessä olevan erityissäännöksen mukainen määräaika. Mikäli velka vanhentuu jonkin erityissäännöksen perusteella, noudatetaan lakia velan vanhentumisesta kuitenkin aina sen jälkeen, kun velasta on annettu lainvoimaiseksi tullut tuomio tai muu ulosottoperuste, joka voidaan panna täytäntöön kuten lainvoimainen tuomio. (Uitto 2009, 74.)

Poikkeuksia soveltamisalasta

Vanhentumislain yleisluontoisuudesta huolimatta sitä ei poikkeuksetta sovelleta kaikkiin velvoitteisiin. Lain soveltamisalan ulkopuolelle on jätetty joukko yksilöityjä, lähinnä julkis- tai rikosoikeudellisia velvoitteita. Poikkeuksia vanhentumislain soveltamiseen on neljä.

1. Verot ja julkiset maksut

Vanhentumislain 1.2 §:n 1 kohdan mukaan vanhentumislakia ei sovelleta veroon, julkiseen maksuun tai muuhun rahasaamiseen, joka voidaan periä ulosottoimin ilman tuomiota tai päätöstä. Vanhentumislaisissa julkiseen maksuun rinnastetaan muu rahasaaminen, joka saadaan periä ulosottoimin ilman tuomiota tai päätöstä. Monissa tällaisissa tilanteissa velkojana on julkisyhteisö, mutta se ei kuitenkaan ole poikkeuksen soveltamisen edellytys. Muista kuin julkisyhteisön saatavista merkittävimmän ryhmän muodostavat lakisääteisiin vakuutuksiin perustuvat maksut. Niihin ei vanhentumislakia sovelleta. (Saarnilehto ym. 2012, 286.)

Vanhentumislain 1.2 §:n 1 kohdan säännöstä tarkasteltaessa on tärkeää kiinnittää huomiota kyseessä olevan velan syntyperusteeseen. Se, että toisena sopimusosapuolena on vaikka valtio tai muu julkisyhteisö, ei vielä tee maksusta julkista. Esimerkiksi valtiolle tuomittu vahingonkorvaus vanhentuu vahingonkorvusta ja tuomiota koskevien sääntöjen mukaisesti. (Saarnilehto ym. 2012, 286.)

2. Rikosten seuraamukset

Vanhentumislakia ei sovelleta sakkoon, menettämisseuraamukseen tai muuhun rikosoikeudelliseen seuraamukseen taikka uhkasakkoon tai teettämis- ja menettämishkaan. Säännös on otettu lakiin selvyiden vuoksi. Rikosoikeudellisten seuraamusten vanhentumisesta säädetään rikoslaissa. (Saarnilehto ym. 2012, 286.)

3. Lakisääteisten vakuutukset ja muut etuudet

Vanhentumislakia ei sovelleta eläkkeeseen, jota maksetaan eläke- tai sosiaalilainsäädännön nojalla, lakisääteisen vakuutuksen perusteella tai julkisista varoista. Poikkeus koskee eläkkeen lisäksi samoista varoista suoritettavaa korvusta, tukea ja muuta etuutta. Vanhentumislain soveltamisalan ulkopuolelle ei siten siis ole suljettu kaikkia vakuutuksia koskevia velvoitteita. (Laki velan vanhentumisesta 15.8.2003/728, 1.2 §.)

Vanhentumislaisissa eläke- ja sosiaalilainsäädännöllä tarkoitetaan sosiaaliturvaa ja terveydenhuoltoa koskevia lakeja. Erilaisten sosiaalivakuutusten, kuten kansaneläkkeen ja ansaintaeläkkeiden, sekä tapaturvavakuutuslain mukaisen korvauksen, työttömyysturvan ja valtion rikosvahinkolain perusteella maksettavien korvausten katsotaan kuuluvan sosiaalioikeuteen. Vanhentumislakia ei sovelleta myöskään sosiaalisiin avustuksiin, kuten lapsilisään tai asumistukeen. Myös sosiaalihuollon alle kuuluvat velvoitteet, kuten esimerkiksi toimeentulotuen maksaminen, vanhentuu muutoin kuin vanhentumislain mukaan. (Saarnilehto ym. 2012, 287.)

Lakisääteisillä vakuutuksilla vanhentumislain 1.2 §:n 3 kohdan mukaan tarkoitetaan liikennevakuutusta ja potilasvakuutusta. Muiden kuin lakisääteisiin vakuutuksiin perustuvien maksujen ja korvausten katsotaan kuuluvan vanhentumislain soveltamisalaan sitä kautta, että ne ovat yksityisoikeudellisiin sopimuksiin perustuvia velkoja.

4. Elatusapu

Vanhentumislakia ei sovelleta elatuksesta annetussa laissa tarkoitettuun elatusapuun taikka kunnan takautumissaatavaan, joka perustuu elatusturvalain nojalla lapselle suoritettavaan elatustukeen. Elatusavun ja kunnan takautumissaatavien vanhentumisesta on säädetty erikseen ja sen vuoksi ne on jätetty vanhentumislain ulkopuolelle. Tämä vanhentumislain soveltamisesta säädetty poikkeus ei kuitenkaan koske kaikkia elatusapuja. Vahingonkorvauslain perusteella kuukausittain maksettava korvaus elatuksen menettämisestä esimerkiksi vanhentuu vanhentumislainsäädännön mukaisesti. (Laki velan vanhentumisesta 15.8.2003/728, 1.2 §.)

Lainsäädännöstä löytyy kymmeniä erilaisia erityistilanteita koskevia vanhentumissäännöksiä. Niiden tarkempi käsittely tässä opinnäytetyössä ei ole aiheellista. Seuraavassa on kuitenkin jaoteltuna Aurejärven ja Hemmon (2007, 120–121) mukaisesti tärkeimmät yksityisoikeuden alaan kuuluvat erityistä vanhentumista koskevat lainkohdat:

Velkasitoumukset, maksuvälineet ja takaus: VKL 25 §, VeksL 70 ja 71 §, ShekkiL 52 ja 53 §, MaksutallL 7 §, TakausL 19 ja 33 §.

Sopimustyytit: MVL 77 §, KauppaedL 29.3 §, MK 2:25.2 ja 3:5, AsKauppaL 4:40 ja 6:14.2, LuottolaitosL 53 §.

Lakisääteinen vahingonkorvaus ja vakuutus: RikosvahinkoL 15 §, RautVastL 10 §, YdinvastuuL 22, 26 ja 33 §, PotilasvahinkoL 10 §, VakSopL 73 §, LiikVakL 11 §, TuotevastuuL 9 §, SyyttKorvL 5.3 ja 6a.2 §, YmpVahVakL 17 §, SähköturvL 43 §.

Kuljetusoikeus: TiekuljSopL 41 §, MeriL 19:1, RaidelVastL 17 §, RautatKuljL 35 §.

Immateriaali- ja teollisoikeus: TekijäL 26e.2 §, TNimiL 23.3 §, PatenttiL 58 ja 60.2 §, TyösuhdekeksintöL 7.3 §, MallioikeusL 36.3 §, TMerkkiL 40 §.

Yhteisöoikeus: OYL 22:8 §, OsuuskuntaL 8:6.3, 20:5.3 ja 20:6 §, L avoimesta yhtiöstä ja kommandiittiyhtiöstä 2:14 §, SäästöpankkiL 124 §, SijoitusrahastoL 140.3 §, VakuutusyhtiöL 23:24 §, VakuutuskassaL 89 ja 157 §.

Työoikeus: TSL 13:9 §, L kotitaloustyöntekijän työsuhteesta 17 §, Työttömyys-turvaL 11:15a §, MerimiesL 67 §, TyöaikaL 38 §, MerityöaikaL 15 §, VuosilomaL 34 §, MerimVuosilomaL 22 §, TapVakL 41 §.

Ympäristöoikeus: MuinaismuistoL 7.2 §, RakSuojL 12.2 §, Maa-ainesL 9.1 §, KaivosL 46 §.

5.2 Vanhentumisaika

5.2.1 Yleinen vanhentumisaika

Vanhentumisaika on pääsäännön mukaan kolme vuotta. Kolmea vuotta kutsutaan vanhentumislain esitöissä yleiseksi vanhentumisajaksi. Tarkemmin ilmais-

tuna se on ensisijainen vanhentumisaika, sillä vanhentumislaisissa on säädetty myös kahdesta muusta vanhentumisajasta. (Saarnilehto 2004, 17.)

Lainvoimaisen tuomion tai lainvoimaisen tuomion tavoin täytäntöön pantavissa olevan muun ulosottooperusteen antamisen jälkeen vanhentumisaika muuttuu viideksi vuodeksi. Yleinen vanhentumisaika siis pitenee. Säännöksiä erityisistä velan vanhentumisajoista ei enää tuomion jälkeen sovelleta. Mikäli velallisia on useita, kuluu vanhentumisaika kaikkien velallisten osalta yksilökohtaisesti. Kunkin yhteisvelallisen osalta vanhentumisaika lasketaan siis erikseen. Tilanne, jossa velka on vanhentunut yhteen yhteisvelalliseen nähden muiden jäädessä vastuuseen, on mahdollinen. (Laki velan vanhentumisesta 15.8.2003/728, 13.2 §, 19.1 §.)

Liitännäis- ja osasuoritukset vanhentuvat samassa ajassa kuin päävelka mutta itsenäisesti. Erillään päävelvoitteesta ratkaistaan se, koska vanhentumisaika alkaa. Esimerkiksi puhuttaessa velan lyhennyssuunnitelmasta jokaisen erän vanhentumisaika koron, viivästyskoron ja muiden liitännäiskustannusten sekä pääoman lyhennysten ja muiden osasuoritusten suhteen alkaa kulua kunkin erän omasta eräpäivästä. Mikäli velan pääoma vanhentuu, vanhentuvat kuitenkin myös velkaan liittyvät korot ja muut liitännäiskustannukset. (Laki velan vanhentumisesta 15.8.2003/728, 12.1 §.)

5.2.2 Toissijainen vanhentumisaika

Vanhentumislaisissa säädetty vanhentumisen alkamisajat eivät aukottomasti täytä kaikkia mahdollisia velvoitteita ja sen vuoksi on säädetty toissijaiseksi kutsuttu kymmenen vuoden vanhentumisaika. Toissijainen vanhentumisaika on säädetty sellaisten tilanteiden varalle, joihin yksikään vanhentumisajan alkamista koskevista säännöistä ei sovellu. Toissijaisen vanhentumisajan kuluminen on katkaistavissa samoin toimin kuin ensisijainen vanhentumisaikakin. (Saarnilehto 2004, 18.)

Toissijainen vanhentumisaika soveltuu hyvin sellaiseen velkaan, jonka eräpäivää ei ole velallista sitovasti ennalta sovittu. Puhutaan siis velvoitteista jotka ovat voimassa toistaiseksi. Tällaisia velvoitteita ovat esimerkiksi toistaiseksi myönnetty limiittiluotot. Myös perhepiirissä syntyneet velat, joiden takaisinmaksu on jätetty avoimeksi, ovat edellä mainitun tapaisia velvoitteita. (Saarnilehto 2004, 18.)

5.2.3 Erityinen vanhentumisaika

Erityisellä vanhentumisajalla tarkoitetaan tilannetta, jossa velan vanhentumisesta säädetään jossain muussa kuin vanhentumislaisissa. Erityinen vanhentumisaika on yleensä lyhyempi kuin yleinen vanhentumisaika. Vanhentumisaika vaihtelee kuukaudesta muutamaan vuoteen, riippuen saamisesta. (Saarnilehto 2004, 19–20.)

5.3 Vanhentumisajan alkaminen

5.3.1 Eräpäivä sovittu

Pääsääntö on, että vanhentumisaika alkaa kulua velan erääntymisestä. Kun velan tai vastaavasti muun velvoitteen eräpäivästä on ennalta velallista sitovasti sovittu, alkaa vanhentumisaika kulua eräpäivästä. Tällaisessa tilanteessa eräpäivä on niin velallisen kuin velkojan tiedossa. Esimerkiksi luottosopimuksia tehdessä osapuolet sopivat siitä, missä aikataulussa luottoa on lyhennettävä ja jos velallinen ei aikataulua noudata, niin milloin luotto erääntyy kokonaan maksettavaksi. Laissa tarkoitettuja velallista sitovia eräpäiviä ovat siis myös luottosopimuksessa sovitut määräpäivät, jolloin velallisen on tehtävä korko- tai osasuoritus. Edellä esitetty koskee myös muita taloudellisesti merkittäviä kauppai- tai vuokrasopimuksia. (Uitto 2009, 77.)

Laissa tarkoitettu eräpäivä voi perustua sopijaosapuolten väliseen alkuperäiseen sopimukseen tai myöhemmin, sopimussuhteen aikana tehtyyn sopimuk-

sen muutokseen tai täydennykseen. Lisäksi sopimus eräpäivästä saattaa syntyä myös sopijaosapuolten vakiintuneen käytännön pohjalta. Eräpäivää koskeva määräys maksuajankohdasta voi perustua myös lakiin. Esimerkiksi vuokra tulee asuinhuoneiston vuokrauksesta annetun lain mukaan maksaa kunkin kuukauden toisena päivänä. Tämä siis jollei vuokrasopimuksessa muusta ole sovittu. Työsopimuslain mukaan työpalkka on vastaavasti maksettava palkanmaksukauden viimeisenä päivänä, jollei toisin ole sovittu. (Saarnilehto 2004, 21, 99.)

Usein eräpäivän ohella sovitaan velan erääntymisestä sopimusrikkomuksen ja eräiden muiden tapahtumien johdosta (Saarnilehto ym. 2012, 292). Mikäli osapuolet ovat sopineet erityisestä erääntymisestä, vanhentumisaika alkaa kulua kun velka on eräännyttämistoimien johdosta erääntynyt. Tällaisia toimia ovat esimerkiksi velan irtisanominen ja velkojan vaatimus. (Saarnilehto ym. 2012, 292.)

Esimerkki

Anna on vuokrannut Pekalle omistamansa asunto-osakkeen. Heidän tekemänsä vuokrasopimuksen mukaan vuokra tulee maksaa aina jokaisen kuukauden 1. päivänä. Pekka on jättänyt maksamatta 1.5.2005 ja 1.6.2005 erääntyneet vuokrat.

Kyseessä olevat vuokrat vanhenevat itsenäisesti. Ensimmäinen erääntynyt ja maksamaton vuokra vanhenee 1.5.2008 ja toinen vuokra 1.6.2008, mikäli saatavan vanhentumista ei sitä ennen katkaista.

5.3.2 Eräpäivä sopimatta

Vanhentumisaika ei lähde kulumaan eräpäivästä, jos siitä ei ole velallista sitovasti sovittu. Tällaisissa tilanteissa velka erääntyy vaadittaessa. Vanhentumiseen sovelletaan siis vanhentumislain 6 ja 7 §:n säännöksiä. Niiden mukaan vanhentuminen alkaa kulua silloin, kun velkojalla on oikeus vaatia maksua eli jo ennen kuin velka on velkojan toimenpiteiden perusteella erääntynyt. (Saarnilehto 2004, 99.)

Jos kauppahinnan tai muun vastikkeen suorittamisen eräpäivää ei ole velallista sitovasti ennalta sovittu, vanhentumisaika alkaa kulua, kun myyjä on luovuttanut kaupan kohteen ostajalle tai kun muu velkojana oleva sopijaosapuoli on täyttä-

nyt oman suoritusvelvollisuutensa. Lähtökohta on siis, että suoritukset tehdään samanaikaisesti ja että maksua voidaan vaatia heti, kun suoritus on tehty. Tätä periaatetta sovelletaan sekä irtaimen esineen kauppaan sekä palveluiden hankkimiseen. (Laki velan vanhentumisesta 15.8.2003/728, 6 §.)

5.3.3 Korvausvelan vanhentumisajan alkaminen

Vahingonkorvauksen tai muun hyvityksen vanhentumisaika alkaa kulua seuraavasti:

1. Sopimusrikkomukseen perustuvassa hyvityksessä siitä, kun ostaja on havainnut virheen tai puutteen kaupan kohteessa, tai kun muu velkojana oleva sopijapuoli on havainnut virheellisyyden sopimuksen täyttämisenä taikka hänen olisi pitänyt se havaita.
2. Asiamiehen, edustajan tai muun toimeksisaajan tekemään virheeseen tai laiminlyöntiin perustuvassa vahingonkorvauksessa siitä, kun toimeksisaaja on tehnyt tilityksen; jollei vahingonkorvauksen peruste käy ilmi tilityksen tiedoista, vanhentumisaika alkaa kulua siitä, kun päämies on havainnut virheen tai laiminlyönnin taikka hänen olisi pitänyt se havaita.
3. Muuhun kuin sopimussuhteeseen perustuvassa vahingonkorvauksessa siitä, kun vahingonkärsijä on saanut tietää tai hänen olisi pitänyt saada tietää vahingosta ja siitä vastuussa olevasta.
4. Perusteettoman edun palautuksessa siitä, kun vaatimuksen esittäjä on saanut tietää tai hänen olisi pitänyt tietää erehdyksessä tehdystä maksusta, sopimuksen pätemättömyydestä tai muusta edun palautuksen perusteena olevasta tapahtumasta ja perusteettoman edun saajasta. (Laki velan vanhentumisesta 15.8.2003/728, 7 §).

Vahingonkorvausvelan tai muun hyvityksen olleessa kyseessä puhutaan sen luonteisista veloista, joiden eräpäivästä ei tyypillisesti voida sopia ennalta. Korvausvelan normaali kolmen vuoden vanhentumisaika alkaa, kun velkoja voi esit-

tää maksuvaatimuksen velalliselle. Maksuvaatimuksen esittäminen edellyttää, että velkoja on saanut tiedon velan syntymisestä ja tahosta, joka on velasta vastuussa. Korvausvelka vanhentuu siis kolme vuoden kuluttua vahinkotapahtumasta tai sen havaitsemisesta. (Saarnilehto 2004, 110.)

Tilanne, jossa vahingonkärsijä ei ole havainnut vahinkoa, on myös mahdollinen. Tällöin vanhentuminen on katkaistava ennen kuin kymmenen vuotta on kulunut korvausvelvollisuuteen johtaneesta tapahtumasta, esimerkiksi sopimusrikkomuksesta. Mikäli vanhentumista ei katkaista kymmenessä vuodessa, saatava vanhenee. Määräajan kuluminen ei kuitenkaan rajoita vahingonkärsijän oikeutta vaatia korvausta mahdollisista henkilö- tai ympäristövahingoista. (Uitto 2009, 79.)

Esimerkki

Villen kesämökkiin Yläksellä oli murtauduttu 3.6.2008. Ville kuitenkin havaitsi murron ja siitä aiheutuneet vahingot vasta 10.11.2008, jolloin hän ensimmäistä kertaa kesän jälkeen matkusti mökilleen lappiin tehdäkseen laskettelureissun. Poliisitutkinnassa selvisi 12.12.2008, että Villen kesämökkiin oli murtautunut X.

Vahingonkorvaussaatavaa koskeva kolmen vuoden vanhentumisaika alkoi kulua vasta 12.12.2008, jolloin Ville oli poliisitutkinnan yhteydessä saanut tietää kuka vahingon oli aiheuttanut.

Mikäli velka johtuu rikoksesta, sitä ei katsota vanhentuneeksi niin pitkään aikaan, kun rikosasiassa voidaan nostaa syyte tai kun rikosasian käsittely on viireillä tuomioistuimessa. Vahingonkorvaus voidaan siten tuomita aina, kun rangaistuskin tuomitaan. (Uitto 2009, 79.)

5.3.4 Toissijaisen ja erityisen vanhentumisajan alkaminen

Toissijainen kymmenen vuoden vanhentumisaika alkaa kulua oikeusperusteen syntymisestä.

Erityisen vanhentumisajan alkamishetki on mahdollista määritellä useammalla kuin yhdellä tavalla. Vanhentumisaika voi alkaa kulua esimerkiksi velan erääntymisestä, kalenterivuoden lopusta, siitä, kun velkoja saa tiedon saamisestaan

tai velkojan kehotuksesta. Erityisen vanhentumisajan alkaminen siis vaihtelee suuresti. (Saarnilehto ym. 2012, 295.)

5.4 Vanhentumisen katkaiseminen

Vanhentumisen katkaisemisella tarkoitetaan velkojan tai velallisen vastapuoleen kohdistuvaa toimenpidettä, jonka johdosta velan vanhentuminen estyy. Velan vanhentuminen voidaan katkaista kohdistamalla velalliseen joko vapaamuotoinen tai oikeudellinen katkaisutoimi. Vanhentumisen katkaisemisesta alkaa kulua uusi, alkuperäisen vanhentumisajan pituinen vanhentumisaika. (Saarnilehto ym. 2012, 295.)

Laissa on joissakin tapauksissa säädetty vanhentumisen estävistä seikoista. Vanhentuminen saattaa tietyissä tilanteissa pysähtyä, jolloin vanhentuminen ei siis jatku. Esimerkiksi ulkoiset olosuhteet, kuten sotatila, saattaa olla tällainen tapaus. Katsotaan, että sotatila estää velkojaa perimästä saatavaansa ja vanhentuminen ei sotatilan aikana jatku. (Saarnilehto ym. 2012, 295.)

5.4.1 Vapaamuotoiset katkaisutoimet

Vapaamuotoisessa velan vanhentumisen katkaisevassa katkaisutoimessa tulee velka olla yksilöitynä. Tärkeää on yksilöidä velka niin hyvin, että velallinen tietää mistä saatavasta on kyse. Mikäli velkojalla esimerkiksi on samalta velalliselta useita saatavia, ei erehtymisen vaaraa saa olla.

Laki ei ole asettanut vapaamuotoisella katkaisutoimelle mitään määrämuotoa. Oleellista kuitenkin on, että velkoja pystyy tarpeen mukaan näyttämään toteen kohdistaneensa katkaisutoimen velallista vastaan ja mitä velkaa katkaisutoimi on koskenut. (Karttunen ym. 2008, 295.)

Velan vanhentuminen katkeaa vapaamuotoisesti, kun

1. osapuolet sopivat maksujen järjestelystä, vakuudesta tai muusta velan ehtojen muutoksesta taikka siitä, että vanhentuminen on katkaistu

2. velallinen suorittaa velkaa tai muutoin tunnustaa velan velkojalle
3. velkoja vaatii velalliselta suoritusta tai muutoin muistuttaa velallista velasta (Laki velan vanhentumisesta 15.8.2003/728, 10 §).

Vanhentumisen katkeamisen kannalta on olennaista, että vastapuoli on saanut tiedon katkaisutoimesta. Tieto katkaisutoimesta on tultava velalliselle, ennen kuin vanhentumisaika on kulunut loppuun. Velan vanhentumisen katkaiseminen tulee myös pystyä jälkikäteen todistamaan. Velan vanhentumiseen liittyen todistustaakka on velkojalla, jonka intressissä vanhentumisen katkaiseminen yleisimmin on. (Saarnilehto ym. 2012, 298.)

Velan järjestely

Velan vanhentuminen katkeaa, kun osapuolet sopivat maksujen järjestelystä. Maksujen järjestelyllä tarkoitetaan yleisimmin maksuajan pidentämistä tai takaisinmaksuohjelman muuttamista. Kyse on siis toimenpiteistä, jotka osoittavat molempien osapuolien tunnustavat veloitteen olevan edelleen voimassa. Selvyyden vuoksi on hyvä tehdä maksujen järjestely kirjallisesti. Suullinen sopimuskin on kuitenkin tarvittaessa helppo osoittaa, mikäli velallinen alkaa maksaa velalle suorituksia. Olennaista on huomata, että velan vanhentumisen katkaisemiseksi riittää pelkkä maksuista sopiminen tai yritys sopia niistä. Vanhentumisen katkaisemisen kohdalta ei ole vaadittavaa, että velallinen tekee maksusuorituksia. Tietenkin muutoin se on velkojan näkökulmasta toivottavaa. (Uitto 2009, 82; Saarnilehto ym. 2012, 297.)

Velan maksu

Kun velallinen tekee saatavalle maksusuorituksen, vanhentuminen katkeaa. Sillä onko maksu viivästynyt, ennenaikainen tai erisuuruinen lyhennyssuunnitelmaan nähden, ei ole merkitystä. Vanhentumisen katkaiseminen suorituksen kautta edellyttää kuitenkin, että velallinen on tarkoittanut suorituksen nimenomaan juuri tietyn velan maksuksi. (Uitto 2009, 83.)

On huomattava, että kaikki maksusuoritukset eivät saa aikaan velan vanhentumisen katkeamista. Esimerkkinä tilanne, jossa velallinen tekee suorituksen vel-

kojalle, mutta hän ei ilmoita eikä maksusuorituksesta käy ilmi, minkä velan maksamiseen kyseisen suoritus on tarkoitettu. Tällainen maksusuoritus ei osoita velallisen tunnustavan minkään tietyn velan olemassaoloa, eikä se siten myöskään katkaise minkään velan vanhentumista. Mikäli velallinen kysyttäessä kertoo mille velalle on suorituksen tarkoittanut, vanhentuminen katkeaa kyseisen velkasuhteen osalta. Mikäli velallinen ei itse määrää, miten haluaa maksusuorituksen kohdennettavan, voi velkoja kohdentaa sen haluamaansa velkaan. Pelkkä kohdentaminen ei tässä tilanteessa katkaise vanhentumista, mutta kun kohdentamisesta ilmoitetaan velalliselle esimerkiksi sähköpostilla tai puhelimitse, vanhentuminen katkeaa. (Uitto 2009, 83–84.)

Esimerkki

Pekalla on ABC Oy:lle useita velkoja, jotka kaikki perustuvat eri saatavaperusteisiin. Pekka tekee 12.3.2008 ABC Oy:n tilille viitteettömän 200 euron maksusuorituksen. Minkään maksamatta olevan velan suuruus ei ole 200 euroa. Maksusuoritus on ABC Oy:n tilillä 13.3.2008.

ABC Oy:n reskontranhoitaja käsittelee Pekan maksusuoritusta 21.3.2008 ja kohdistaa sen maksamattomalle saatavalle X, jota kohdistuksen jälkeen jää maksamatta vielä 150euroa. Tekemästään kohdistuksesta reskontranhoitaja soittaa Pekalle 22.3.2008.

Vanhentuminen katkeaa saatavan X osalta 22.3.2008, jolloin Pekka saa tietää miten hänen tekemänsä suoritus on kohdistettu. Muiden maksamattomien saatavien vanhentumiseen Pekan maksusuorituksella ei ole vaikutusta.

Mikäli saatavasta vastaa useampi velallinen yhteisvastuullisesti, on huomattava, että yhden velallisen maksusuoritus katkaisee velan vanhentumisen vain hänen itsensä osalta. Muiden vastuullisten osalta vanhentumisaika siis ei katkea. Velan vanhentumista ei katkaise myöskään kolmannen osapuolen tekemä maksusuoritus velalle, vaikka itse velallinen olisikin ollut tietoinen suorituksesta. Kuitenkin, jos suorituksen tehnyt kolmas henkilö toimii velallisen asiamiehenä tai lakimääräisenä edustajana, katkaisee suoritus velan vanhentumisen. (Uitto 2009, 84–85.)

Velan tunnustaminen on velallisen katkaisutoimi. Vanhentuminen katkeaa, kun velallinen muutoin tunnustaa velan velkojalle. Keskeistä on, että velallinen myöntää vastuunsa olevan voimassa. Velan tunnustamisen tulee kohdistua velkojaan, jotta se katkaisee vanhentumisen. Velan tunnustamisella siis jollekin

muulle henkilölle kuin velkojalle ei ole vanhentumisen katkaisevaa merkitystä. (Saarnilehto ym. 2012, 297.)

Velasta muistuttaminen

Velkojan toimesta vanhentumisen katkaisevat toimet, joilla velkoja muistuttaa velallista velan olemassaolosta. Lähettämällä velalliselle maksuvaatimuksen tai muutoin vaatimalla suoritusta velalle, velkoja pyrkii saamaan suorituksen saatavalleen, mutta samalla myös muistuttaa saatavasta. Yleisesti velkoja muistuttaa velallista velan olemassaolosta kirjeitse tai sähköpostilla. Saatavasta voi kuitenkin muistuttaa myös muilla tavoin. Olennaista vanhentumisen katkaisemisen kannalta on, että muistuttamisesta käy ilmi velkavastuun olemassaolo ja velallinen on siten tietoinen omasta suoritusvelvollisuudestaan. Kirjallisen maksumuistutuksen tai maksuvaatimuksen lähettäminen saa yleensä velallisen reagoimaan. Kirjeen johdosta velallinen usein soittaa velkojalle ja pyrkii sopimaan saatavan maksusta. Kun velallinen reagoi kirjeeseen ja soittaa velkojalle, voidaan todistaa velallisen olevan tietoinen saatavan olemassaolosta. (Saarnilehto ym. 2012, 298.)

Ennakkotapaus

Vahingonkorvaussaatavan 10 vuoden vanhentumisajan katsottiin katkenneen, kun vahingon aiheuttaja oli asian johdosta toimitetussa esitutkinnassa saanut tiedon häntä vastaan esitettävästä korvausvaatimuksesta. (KKO:2002:100.)

5.4.2 Oikeudelliset katkaisutoimet

Velan vanhentuminen voidaan katkaista myös muilla kuin vapaamuotoisilla katkaisutoimilla. Näitä toimenpiteitä kutsutaan virallisiksi katkaisutoimiksi eli oikeudellisiksi katkaisutoimiksi. Oikeudellisia katkaisutoimia voidaan käyttää kaikkien velkojen vanhentumisen katkaisemiseen. Keinojen käyttäminen on valinnaista kun kohteena ovat vanhentumislakiin perustuvien vanhentumisaikojen katkaiseminen. (Saarnilehto 2004, 139.)

Velan vanhentuminen katkeaa seuraavilla oikeudellisilla katkaisutoimilla:

1. Velkoja panee vireille saatavaa koskevan kanteen velallista vastaan tai esittää saatavaa koskevan vaatimuksen tuomioistuimessa, kuluttajariitalautakunnassa tai laissa säädettyssä muussa toimielimessä tai menettelyssä, jossa voidaan antaa ratkaisu tai ratkaisusuoritus.
2. Velkoja ilmoittaa saatavan velallista koskevan julkisen haasteen johdosta taikka velallisen konkurssissa tai muussa maksukyvyttömyysmenettelyssä tai kun velka muutoin otetaan huomioon menettelyn yhteydessä.
3. Velkoja panee vireille ulosottoasian tai jos velka muutoin otetaan huomioon ulosottomenettelyssä.
4. Saatava otetaan käsiteltäväksi tuomioistuinsovittelussa tai sellaisessa sovittelumenettelyssä, jossa tehty sovinto voidaan vahvistaa täytäntöönpanokelpoiseksi siten kun riita-asioiden sovittelusta ja sovinnon vahvistamisesta yleisissä tuomioistuimissa annetussa laissa säädetään. (Laki velan vanhentumisesta 15.8.2003/728, 11 §.)

Kanne tai vaatimus

Velkojan pannessa vireille saatavaa koskevan kanteen velallista vastaan vanhentuminen katkeaa. Kanteen on tultava vireille ennen kuin saatavan vanhentumisaika on kulunut. Kanteen tavoitteena ei tarvitse olla suoritustuomion saaminen, vaan myös vahvistuskanne katkaisee velan vanhentumisen. Ratkaisevaa on, että velkoja esittää vaatimuksellaan saamisoikeutensa olevan edelleen voimassa. Kanteen lisäksi vanhentumisen katkaisee esimerkiksi hakemuksen jättäminen hakemusasiassa tai hallintoriita-asiassa. (Saarnilehto ym. 2012, 299.)

Vaatimus, joka katkaisee vanhentumisajan, voi olla esimerkiksi vastaajan tuomioistuimessa esittämä kuittausvaatimus tai rikosasian käsittelyn yhteydessä esitetty korvausvaatimus. Vaatimuksena taas ei voida pitää esimerkiksi saatavaa koskevan asiakirjan tai muun tallenteen esittämistä todisteena jotakin muuta riitaa koskevassa oikeudenkäynnissä. Tällaiset toimenpiteet eivät täytä oikeudellisen katkaisutoimen vaatimuksia, mutta niitä voidaan pitää vapaamuotoi-

sina katkaisutoimina, mikäli ne esitetään velalliselle ja ne täyttävät muutkin va-
paamuotoisen katkaisutoimen edellytykset. (Saarnilehto 2004, 140.)

Edellä esitettyjen virallisten katkaisutoimien tulee kohdistua aina velkojan ja ve-
lallisen väliseen oikeussuhteeseen ja kanteen on aina oltava velkojan itsensä
velallista vastaan nostama, jotta vanhentuminen katkeaa. Jos viralliskatkaisu-
toimenpide suoritetaan muutoin kuin velkasuhteen osapuolten välillä, vanhen-
tuminen ei katkea, vaikka toimenpide tulisi velkojan ja velallisen tietoon. Itse
velkojan lisäksi kanteen tai vaatimuksen voi luonnollisesti esittää myös velkojan
asiamies tai avustaja. (Uitto 2009, 88; Saarnilehto 2004, 140.)

Vanhentumislaissa on erillinen säännös tilanteita varten, joissa velkoja peruut-
taa hakemuksensa. Säännös koskee myös tilanteita, joissa asian käsittely päät-
tyy muusta syystä ilman, että tiedoksianto tai muu lain edellyttämä ilmoitus vel-
kojan vaatimuksesta on toimitettu velalliselle. Tällaisessa tilanteessa velan van-
hentuminen ei katkea. Velka vanhentuu aikaisintaan vuoden kuluessa menette-
lyn päättymisestä. Vanhentumisaikaa voi pidentää edellä esitetyn tavoin vain
kerran. (Laki velan vanhentumisesta 15.8.2003/728, 11.3 §.)

Esimerkki

Velkojalla on saatava A:ta kohtaan. Saatava vanhenee 12.3.2009. A työskente-
lee ulkomailla ja velkoja tietää, että hänen työkomennuksensa päättyy 30.4.2009.
Velkoja panee vireille kanteen A:ta kohtaan 3.3.2009 ja peruuttaa sen heti
5.3.2009. Käräjäoikeus antaa kanteelle sillensäjättämispäätöksen 11.3.2009.
Velkoja ei saanut saatavan vanhentumista katkaistua, mutta saatava vanhenee
vasta 11.3.2010. Velkoja pystyy näin nostamaan kanteen uudelleen A:ta vas-
taan, kun A on taas kotimaassa. (Uitto 2009, 92.)

Insolvenssimenettely tai julkinen haaste

Velkojan tulee ilmoittaa saatavansa julkisen haasteen johdosta yksityishenkilöä
koskevassa velkajärjestelyssä, jotta saisi mahdollisen suorituksen maksamat-
tomalle saatavalleen. Saatava voidaan ottaa huomioon kyseisessä insolvens-
simenettelyssä myös ilman velkojan toimenpidettä, esimerkiksi velallisen kirjan-
pidon tai menettelyä varten tekemän ilmoituksen perusteella. Saatavan huomi-
oon ottaminen insolvenssimenettelyssä katkaisee sen vanhentumisen. (Saarni-
lehto ym. 2012, 300.)

Saatavan ilmoittaminen velallista koskevassa ulkomaisessa insolvenssimenettelyssä katkaisee myös vanhentumisen. Edellytyksenä on kuitenkin se, että kyseessä olevan maan menettely ja sen oikeusvaikutukset tunnustetaan Suomessa. (Uitto 2009, 89.)

Ulosottomenettely

Velan vanhentuminen katkeaa, mikäli velkoja panee vireille ulosottoasian tai jos velka muutoin otetaan huomioon ulosottomenettelyssä. Ulosottoasian hakeminen yleensä edellyttää, että velkojalla on saatavasta suoritustuomio tai muu ulosottoperuste. Ulosottoasian katsotaan tulevan vireille silloin kun ulosottohakemus toimitetaan kirjallisessa muodossa ulosottoviranomaiselle. Vireilletuloksi luetaan myös tilanne, jossa hakemus toimitetaan suoraan konekielisesti ulosoton tietojärjestelmään. Asian vireillepano ulosottoon katkaisee velan vanhentumisen luonnollisesti vain sen velallisen osalta, jota kohtaan ulosottoa on pyydetty. (Uitto 2009, 90.)

5.5 Vanhentumisen vaikutukset

5.5.1 Suoritusvelvollisuuden lakkaaminen

Velallisen suoritusvelvollisuus lakkaa, kun velka on vanhentunut. Tämä on vanhentumisen keskeisin oikeusvaikutus. Mikäli velallinen kuitenkin maksaa vanhentuneen velkansa velkojalle, ei hänellä ole oikeutta saada tuota suoritusta takaisin. Poikkeuksellisesti suoritus tulee palauttaa tilanteissa, jossa kysymys on elinkeinonharjoittajan saatavasta, joka perustuu kulutushyödykkeen luovuttamiseen tai luoton myöntämiseen kuluttajalle, taikka luotonantajan saatavasta yksityistakaajalta tai yksityiseltä pantinantajalta, jonka velallinen on tehnyt tietämättä velan olevan vanhentunut. Palautettavalle summalle tulee velkojan maksaa korkolain mukaista korkoa aina siitä päivästä lähtien, jolloin hän sai vanhentunutta velkaa koskevan suorituksen. Velkojalla on todistustaakka velallisen tietoisuudesta. Tilanteessa, jossa velallinen erehdytetään suorittamaan vanhentunut velka, velan lakkauttavaa oikeustointa on mahdollisuus pitää pä-

temättömänä. Velallisella on oikeus saada pätemätön suoritus takaisin. Pätemättömyysperusteista säädetään Oikeustoimilaissa (OikTL). (Saarnilehto ym. 2012, 301; Laki velan vanhentumisesta 15.8.2003/728, 14 §.)

5.5.2 Kuittaus ja maksun peräyttäminen

Vanhentunutta saatavaa saa käyttää kuittaukseen tietyin ehdoin eräissä tapauksissa. Kuittaus on mahdollinen tilanteessa, jossa kuittauksen edellytykset ovat täyttyneet ennen saatavan vanhentumista tai mikäli osapuolten saatavat liittyvät samaan oikeussuhteeseen. Mikäli velan maksu tai kuittaus perääntyy tai osoittautuu vaikutuksettomaksi, ei velan katsota vanhentuneen suorituksen jälkeen kuluneena aikana, jos velkojalla on ollut perusteltu syy olettaa velan maksun tai kuittauksen lakkauttaneen velan. (Saarnilehto ym. 2012, 302; Uitto 2009, 110.)

5.5.3 Vakuus

Velan vanhentuminen ei vapauta velallisen antamaa vakuutta. Velan vanhentumisesta huolimatta velkojalla voi siis saada suorituksen sellaisesta vakuudeksi annetusta omaisuudesta, johon velkojalla on pantti- tai pidätysoikeus. Velkoja ei sen sijaan voi hyödyntää vanhentuneen saatavan maksuun sellaista panttiomaisuutta, jonka joku muu kuin velallinen on antanut. Muun kuin velallisen antama vakuus siis vapautuu päävelan vanhentuessa. (Saarnilehto ym. 2012, 302.)

6 VELAN LOPULLINEN VANHENTUMINEN

1.1.2008 tuli voimaan lainmuutos, jonka mukaan velka vanhenee yksityishenkilöiden kohdalta ”lopullisesti” sellaisen saatavan osalta, jonka ulosottooperusteen täytäntöönpanokelpoisuus päättyy ulosottokaaren mukaan (Uitto 2009, 97). Saatavan vanhennuttua lopullisesti, sitä ei voida enää periä. Täytäntöönpanokelpoisuuden määräaika ei myöskään voi katkaista vapaamuotoisella eikä oikeudellisella katkaisutoimella. Huomionarvoista on, että päätöksellinen saatava kuitenkin vanhenee viiden vuoden kuluessa täytäntöönpanoperusteen antamisesta, ellei saatavan vanhentumista tätä ennen katkaista. Lopullisen vanhentumisen määräajan sisällä siis kulkee ns. viiden vuoden vanhentumisai-ka. Lopullinen vanhentuminen koskee vain sellaisia yksityishenkilöiden saatavia, joille on hankittu ulosottooperuste. (Uitto 2009, 97–98.)

6.1 Taustaa

Ennen kuin saatavan lopullisesta vanhentumisesta säädettiin, ei muissa Euroopan maissa kuin Suomessa ollut tiettävästi ulosottooperusteen määräaikaaisuutta koskevaa säännöstöä. Useissa maissa elinikäinen ulosotto estyi lähinnä eläkkeiden ulosmittauskiellon avulla. Suomen lisäksi monissa muissakin maissa on velkajärjestelylainsäädäntö. Velkajärjestelyssä saatava lakkaa kun maksuohjelman mukaiset suoritukset on tehty. Tähän mennessä ei kuitenkaan ollut kehitetty minkäänlaista vastaava järjestelmää, sellaisia velallisia varten, joiden asiat jäivät ulosottoon. (HE 83/2006, 17.)

Velan lopullisesta vanhentumisesta säätämisen taustalla Suomessa oli 1996 aloitettu ulosottolainsäädännön kokonaisuudistus ja erityisesti sen maksuvelvollisuuden täytäntöönpanoa koskeva toinen vaihe. Kokonaisuudistuksen toinen vaihe hyväksyttiin vuonna 2003 ja sitä koskevat lait ja asetukset tulivat voimaan 1.3.2004. Maksuvelvollisuuden täytäntöönpanon kannalta, merkittävin uudistus toisessa vaiheessa koski nimenomaan ulosoton enimmäiskestoja. Tämä tarkoitti sitä, että luonnollisen henkilön maksuvelvoitetta koskevaa ulosottooperustetta

voidaan periä enintään 15 vuotta tai joissain erityistapauksissa 20 vuotta. (HE 13/2005, 6.) Ulosottoperusteen määräajan päättymisen jälkeen saatava ei kuitenkaan lakannut vaan perintää voitiin jatkaa tämän jälkeen vielä yksityisessä perinnässä. Tällaiselle saatavalle kertyi myös koko ajan viivästyskorkoa sekä lisäksi yksityisestä perinnästä syntyneet kulut voitiin periä velalliselta. (HE 83/2006, 11.)

Enimmäismääräajan säätämisen yhtenä perustavoitteena oli edistää kaikkien velallisten tasa-arvoista asemaa. Erityisesti pyrittiin edistämään nimenomaan niiden velallisten asemaa, jotka syystä tai toisesta olivat jääneet muiden ylivelkatilanteen hallintaa koskevien järjestelmien ulkopuolelle. (HE 216/2001, 18.)

Kokonaisuudistuksen toisen vaiheen yhteydessä säädettiin siis ulosottoperusteen määräaikaaisuudesta. Määräaikaissäännöstä valmisteltaessa tarkoituksena oli erikseen vielä harkita jäisikö määräaikaisuus pysyväksi käytännöksi vai pitäisikö myöhemmin säätää myös vanhenemisesta (HE 216/2001, 18). Lokakuussa 2003 tehtiin 105 kansanedustajan toimesta lakialoite Laki velan vanhentumisesta annetun lain muuttamisesta. Lakialoitteessa esitettiin, että säädettäisiin rahavelan vanhenemisesta 15 vuodessa ulosottoperusteesta. 20 vuotta velan erääntymisestä ehdotettiin toissijaiseksi vanhentumiseksi. Lisäksi esitettiin vanhentumisajan 10 vuoden jatkumahdollisuudesta, poikkeuksellisten väärinkäytöstilanteiden varalta. (LA 133/2003, 1.)

Vuonna 2004 oikeusministeriön asettama velkahallintatyöryhmä ehdotti, että saatavan lopullisesta vanhenemisesta säädettäisiin yhdenmukaisesti ulosoton määräaikojen kanssa. Työryhmässä oli edustajia neljästä ministeriöstä sekä Kuluttajavirastosta. Oikeusministeriön aloitteesta maaliskuussa 2005 järjestettiin keskustelutilaisuus velkavastuun enimmäiskestosta. Kyseiseen tilaisuuteen osallistuneet asiantuntijat kannattivat saatavan lopullista vanhentumista. (HE 83/2006, 33.)

6.2 Ulosottoperusteen määrääajat

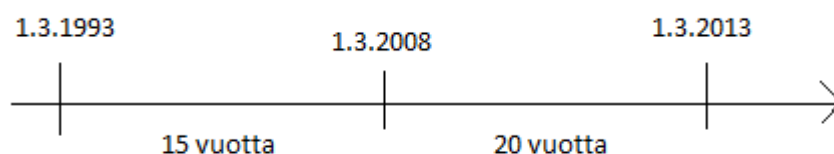
Ylivelkaongelmien korjaamisen katsottiin kestävän kohtuuttoman kauan, ilman ulosottoperusteen määräaikaisuutta. Sääntely oli näin ollen yhteiskunnallisen tarpeen sanelama keino estää pysyvä ylivelkaantuminen, elinikäinen ulosotto sekä samalla myös vähentää ylivelkaantumisesta aiheutuvia haittoja. (HE 83/2006, 102.)

Kuten edellä on jo mainittu ulosottolainsäädännön kokonaisuudistuksen toisessa vaiheessa otettiin käyttöön säännökset ulosottoperusteen täytäntöönpanokelpoisuuden määrääjasta. Määräajoiksi säädettiin 15 ja 20 vuotta. Ennen määräajoista säätämistä tutkittiin, että 95 prosenttia ulosottoperusteista kuuluisivat 15 vuoden määräajan piiriin (HE 216/2001, 20). Ulosotossa voidaan siis periä luonnollista henkilöä koskevaa ulosottoperustetta 15 vuoden ajan. Tapauksissa, joissa myös velkoja on luonnollinen henkilö tai on kysymys saatavasta, joka perustuu vakavaan rikokseen, on määräaika 20 vuotta. Yleensä määräaika lasketaan lainvoiman saaneen tuomion antamisesta. (HE 83/2006, 10, 11.)

Ulosottoperusteen määräaikaisuus johti velalliset kuitenkin epävarmaan tilanteeseen määräajan päättymisen jälkeen. Vaikka ulosottoperuste oli 15 tai 20 vuoden jälkeen menettänyt merkityksensä, oli kyseinen saatava kuitenkin samassa asemassa kuin normaalikin saatava, mikäli vain vanhentumisen katkaisusta oli pidetty huolta. Määräajan päätyttyä kyseistä saatavaa voitiin periä yksityisessä perinnässä velalliselta kuin myös perinnästä syntyneitä kuluja. Kaiken lisäksi tällaiselle saatavalle kertyi koko ajan vielä viivästyskorkoa. (HE 83/2006, 11.)

Edellä mainittujen epäkohtien vuoksi ehdotettiin, että lakiin otettaisiin säännökset, jossa ulosottoperusteen määräajan kuluttua umpeen, koko saatava vanhentuisi lopullisesti. Saatavan vanhentumista ei siis voitaisi enää katkaista ja se vanhentuisi syntyperusteestaan riippuen ulosottoperusteen määräajan porrastuksen mukaisesti. Tavoitteena oli nimenomaan selkeyttää velallisen asemaa ulosottoperusteen määräajan päätyttyä. Lakimuutoksen johdosta edellä mainittuja määräaikoja alettiin soveltaa kaikkiin ulosottoperusteisiin. Mikäli ulosottope-

ruste on annettu ennen 1.3.1993, lasketaan ulosottoperusteen täytäntöönpanokelpoisuuden määräaika kyseisestä päivämäärästä. Ensimmäisen kerran ulosottoperusteiden täytäntöönpanokelpoisuus on siis päättynyt 1.3.2008. Sel- laisten täytäntöönpanoperusteiden, jotka on annettu 1.3.1993 tai sitä aikaisem- min ja joihin sovelletaan 15 vuoden määräaika, määräaika on siis päättynyt 1.3.2008. Velat, joihin sovelletaan 20 vuoden määräaika, määräaika tulee päättymään vastaavasti 1.3.2013. (HE 83/2006, 22, 23; Uitto 2009, 101–102.)

Kuvio 1. Täytäntöönpanokelpoisuuden määräajan päättyminen.

Esimerkki

Saatavasta on vastuussa päävelallisen lisäksi kaksi takaajaa. Päävelallista vas- taan täytäntöönpanoperusteen ulosottokelpoisuus päättyy 25.4.2007 ja takaajia vastaan 4.6.2007. Saatava vanhenee päävelallista kohtaan 25.4.2007. Koska päävelkaa ei enää ole, vapautuvat takaajat liitännäisyyden perusteella takaus- vastuustaan samalla hetkellä, kun päävelka vanhenee eli 25.4.2007.

6.3 Määräajan jatkaminen

Määräajan jatkaminen lisättiin aikanaan ulosottolakiin perustuslakivaliokunnan aloitteesta (HE 83/2006, 102). Tuomioistuimen määräyksellä ulosottoperusteen määräaika voidaan vielä jatkaa kymmenellä vuodella alkuperäisen määräajan päättymisestä. Velkojan on aina kanteella vaadittava määräajan jatkamista. Kanne velallista vastaan tulee kuitenkin nostaa viimeistään kahden vuoden ku- luttua alkuperäisen määräajan päättymisestä. (LA 133/2003, 3.)

Määräajan jatkaminen on poikkeuksellista ja edellyttää, että velallinen on alku- peräisen määräajan puitteissa siirtänyt huomattavasti varojaan ulkomaille tai muutoin tuntuvasti vaikeuttanut velkojan maksunsaantia. Määräaikojen ollessa

todella pitkiä, katsotaan, että velallisen toiminnan on oltava huomattavan moitittavaa. Toisaalta määräaika ei voida jatkaa, mikäli sen katsotaan olevan kohutonta velallisen kannalta. Määräajan jatkamisen arvioinnissa on myös varmistettava, onko velallisen haitallinen toiminta tapahtunut alkuperäisen määräajan sisällä. Lisäksi velallisen kätkeä tai muutoin salaama summa on suhteutettava velkojan saatavaan, jotta voidaan arvioida velallisen toimien haitallisuuden merkittävyyttä koko saatavaan nähden. (HE 83/2006, 40, 41.)

Maksunsaannin vaikeuttamisen tekotapoja

Velallisen erinäisiä tapoja vaikeuttaa velkojan maksunsaantia ovat muun muassa omaisuuden kätkeminen tai lahjoittaminen, perusteeton lisävelkaantuminen, epärehellisyys maksukyvyttömyysmenettelyssä sekä muu sopimaton toiminta velkojan vahingoksi. Velallinen voi kätkeä omaisuuttaan joko ulkomaille tai kotimaassa. Tapauksissa joissa velallinen salaa tai kätkee omaisuuttaan, saattaa olla myös kyse rikoslaissa määritellystä velallisen epärehellisyydestä. Määräajan jatkamisen näkökulmasta arvioitaessa, rikoslain tunnusmerkistön täyttymistä ei kuitenkaan pidetä edellytyksenä jatkoajan myöntämiselle. Kätketyn tai salatuun omaisuuden määrän tulee kuitenkin olla tuntuva. (HE 83/2006, 40.)

Toinen tapa, millä velallinen voi mahdollisesti vaikeuttaa velkojan maksunsaantia, on velkojen määrään lisääminen. Perusteita määräajan jatkamiselle saattaa olla, mikäli velallinen on täysin perusteettomasti ja aktiivisesti heikentänyt taloudellista asemaansa. Ulosoton määräaika ei kuitenkaan jatketa tilanteissa, joissa velkaantuminen on lisääntynyt velallisen passivoitumisen tai mahdollisesti toimeentulon turvaamisen johdosta. Velallisen oleellisesti salaamalla taikka antamalla vääriä tai harhaanjohtavia tietoja taloudellisesta asemastaan konkursissa, ulosotossa, yksityishenkilön velkajärjestelyssä tai yrityksen saneerausmenettelyssä, voidaan määräaika myös jatkaa. Edellä mainittujen tapojen lisäksi on olemassa lukemattomia muita keinoja, joilla velallinen pystyy vaikeuttamaan velkojan suorituksen saamista. Lähtökohdaksi on siis katsottu, ettei velallinen saa tahallisin ja aktiivisin toimin pyrkiä vahingoittamaan velkojan etua. (HE 83/2006, 41.)

6.4 Ulosottokaaren toinen luku

Säännökset täytäntöönpanokelpoisuuden määräaikaaisuudesta tulivat ulosotto-kaaren toiseen lukuun. Pykälät 24–27 koskevat määräaika sekä lopullista vanhentumista. Ulosottokaari astui voimaan 1.1.2008.

Pykälä 24, määräaika

Ulosottokaareissa tarkoitettu ulosottoperuste, jossa luonnolliselle henkilölle on asetettu maksuvelvoite, on täytäntöönpanokelpoinen 15 vuoden ajan (*ulosotto-
rusteen määräaika*). Määräaika on 20 vuotta, jos ulosottoperusteessa tarkoitettu velkoja on luonnollinen henkilö tai jos korvaussaatava perustuu rikokseen, josta velallinen on tuomittu vankeuteen tai yhdyskuntapalveluun.

Jos velallinen osoittaa, että saatava on ennen ulosottoperusteen antamista siirretty luonnolliselle henkilölle muulta kuin toiselta luonnolliselta henkilöltä, 1 momentissa tarkoitettu määräaika on 15 vuotta.

Jos ulosottoperusteen määräajan kuluessa saatavan perimiseksi on toimitettu ulosmittaus tai saatava on ilmoitettu ulosottokaaren 5 luvussa tarkoitetussa myynnissä, määräajan umpeen kuluminen ei estä maksun saamista ulosmitatuista varoista. (UK 15.6.2007/705, 2:24 §.)

Pykälä 25, määräajan laskeminen

Ulosottoperusteen määräaika lasketaan siitä, kun yksipuolinen tuomio taikka lainvoimaiseksi tullut tuomio tai muu lopullinen ulosottoperuste on annettu.

Jos suoritusvelvollisuus alkaa vasta 1 momentissa tarkoitetun ajankohdan jälkeen, ulosottoperusteen määräaika lasketaan velvollisuuden alkamisesta. Tuomioistuimen vahvistaman maksuohjelman osalta noudatetaan kuitenkin, mitä 1 momentissa säädetään. (UK 15.6.2007/705, 2:25 §.)

Pykälä 26, määräajan jatkaminen

Velkoja voi nostaa tuomioistuimessa kanteen velallista vastaan ja vaatia ulosotto-
perusteen määräajan jatkamista. Tuomioistuin voi määrätä määräajan jatku-
maan 10 vuotta laskettuna alkuperäisen määräajan päättymisestä. Edellytyksenä
jatkamiselle on, että velallinen on alkuperäisen määräajan kuluessa olennaisesti
vaikeuttanut velkojan maksunsaantia siten, että hän on:

- 1) kätkenyt tai lahjoittanut omaisuuttaan;
- 2) lisännyt perusteettomasti velkojensa määrää;
- 3) salannut tietoja tai antanut vääriä tai harhaanjohtavia tietoja taloudellisesta asemastaan konkurssissa, ulosotossa, yksityishenkilön velkajärjestelymenettelyssä tai yrityssaneerausmenettelyssä; taikka

4) muilla vastaavilla, selvästi sopimattomilla toimilla järjestellyt taloudellista asemaansa velkojien vahingoksi.

Ulosottoperusteen määräaikaa ei kuitenkaan saa jatkaa, jos sitä voidaan pitää velallisen kannalta kohtuuttomana.

Kanne ulosottoperusteen määräajan jatkamisesta on nostettava viimeistään kahden vuoden kuluttua alkuperäisen määräajan päättymisestä. (UK 15.6.2007/705, 2:26 §.)

Pykälä 27, saatavan vanhentuminen ja määräajan jatkamista koskeva tuomio

Saatava vanhentuu, kun ulosottoperusteen määräaika kuluu umpeen. Saatavasta on sen jälkeen voimassa, mitä vanhentuneesta velasta säädetään velan vanhentumisesta annetussa laissa (728/2003).

Tuomiossa, jolla ulosottoperusteen määräaikaa sen päättymisen jälkeen jatketaan, velalliselle asetetaan maksuvelvollisuus sellaisena kuin se oli määräajan päättyessä, jollei sen jälkeen tapahtuneesta maksusta tai muusta vastaavasta seikasta muuta johdu. Velallisen maksuvelvollisuus tulee voimaan heti ja on voimassa jatkettun määräajan päättymiseen saakka. Sitä koskeva lainvoimaa vailla oleva tuomio on täytäntöönpanokelpoinen niin kuin edellä tässä luvussa säädetään.

Tuomiossa, jolla ulosottoperusteen määräaikaa ennen sen päättymistä jatketaan, vahvistetaan, että ulosottoperuste on täytäntöönpanokelpoinen jatkettun määräajan päättymiseen saakka. Tätä koskevan lainvoimaa vailla olevan tuomion perusteella alkuperäinen ulosottoperuste on täytäntöönpanokelpoinen niin kuin lainvoimaa vailla oleva tuomio.

Ulosottoperusteen määräajan jatkaminen ei vaikuta muiden samasta velasta vastuussa olevien asemaan. (UK 15.6.2007/705, 2:27 §.)

7 LOPULLISEN VANHENTUMISEN VAIKUTUKSET

Lakiuudistusten ja –muutosten tarkoituksena on ollut jakaa luotonannon riskit ja haitalliset seuraamukset oikeudenmukaisemmin velkojan, velallisen sekä yhteiskunnan kesken (HE 83/2006, 40.)

7.1 Vaikutus velkoihin

Ennen vuosien 2004 ja 2008 lakimuutoksia ulosottoperusteen määräaikaisuuden taloudellisia vaikutuksia tutkittiin ja selviteltiin tarkoin. Tutkimuksissa saatiin selville, että vanhoille saataville kertyi suhteessa huomattavasti vähemmän suorituksia kuin uudemmille saataville. Selvityksissä ilmeni, että yli 15 vuotta vanhoja ulosottoperusteita oli ulosottoperinnässä vain noin kaksi prosenttia. (HE 83/2006, 29.)

Edelleen tutkimuksissa saatiin selville, että suhteessa saatavan määrään uusille saataville kertyi yli kahdeksan prosenttia kun taas vastaava suhdeluku vanhojen saatavien osalta oli vain noin 0.5 prosenttia. Lisäksi monissa selvityksissä ilmeni, että vanhojen saatavien osalta hakijoina 75 prosentissa tapauksista oli perintäala, mistä kaksi suurinta perintätoimistoa muodosti 60 prosentin osuuden. (HE 83/2006, 29–30.)

Ulosottoperusteen määräaikaisuuden perusteella koituneen velkojille lama-ajan saatavien poistumisen jälkeen noin 1-2 miljoonan euron menetys vuosittain (HE 83/2006, 30). Saatavan lopullinen vanheneminen tulisi luultavasti nostamaan tätä jonkin verran, koska velkojat eivät enää voi periä vanhentunutta saatava myöskään yksityisesti. (Velkahallintatyöryhmän ehdotukset 2004, 31.)

Arvioitaessa velan lopullisen vanhentumisen vaikutuksia velkoihin nähden, on myös otettava huomioon, että ulosoton määräajat koskevat vain velallisia, jotka ovat luonnollisia henkilöitä. Toinen huomion arvoinen seikka on myös se, että kun päävelka vanhentuu, päättyy myös takaajan vastuu. Toisin sanoen mahdol-

lisuus periä saatavaa takaajalta loppuu samalla kuin se päättyy itse velallisen osalta. (HE 83/2006, 30.)

Kaiken edellä mainitun perusteella saatavan lopullisen vanhenemisen ei katsottu aiheuttavan velkojille olennaisia lisämenetyksiä verrattuna siihen mitä ulosotto-perusteen määräaikaaisuudesta jo seuraa. (HE 83/2006, 30.)

7.2 Vaikutus velallisiin

Saatavan lopullisella vanhentumisella oletettiin olevan positiivinen vaikutus erityisesti velallisten kannalta. Maksuvelvollisuuden lakattua lopullisesti ja maksuhäirintämerkinnän poistuttua luottotietorekisteristä katsottiin velallisen taloudellisen toimintavapauden ja – kyvyn palautuvan lähes normaaliksi. (HE 83/2006, 40.) Saatavan lakkaamisen on ajateltu helpottavan myös velallisen mahdollisuuksia esimerkiksi aloittaa uusi yritystoiminta tai ainakin muutoin turvata taloudellisen toimeentulon perustaso. Lakimuutosta valmisteltaessa Perustuslakivaliokunta katsoi lisäksi, että elinikäinen tai kohtuuttoman kauan kestänyt ulosotto saattaisi oleellisesti heikentää velallisen mahdollisuuksia elää ihmisarvoista elämää. (HE 83/2006, 102, 104.)

Suuri merkitys velallisten kannalta on lisäksi sillä, että itse päävelan vanhentumissa, myös sitä koskeva takaus vanhenee. Aiemmin takausvastuut ovat selkeästi olleet suurin syy yksityishenkilöiden ylivelkaantumiseen. Velallisista jopa 60 prosentilla oli jonkinlaista takausvelkaa vuonna 1997. Vuonna 2005 vastaava luku oli vielä 28 prosenttia. Velallisen asemaa suojaa myös se, että velkoja ei enää voi vaatia vanhentunutta saatavaa velalliselta ja mikäli velallinen on tietämättään maksanut vanhentuneen velan, on velkojan palautettava kyseinen suoritus takaisin velalliselle. (HE 178/2007, 3, 8.)

7.3 Vaikutus yhteiskuntaan

Lakiuudistuksella velan vanhenemisen osalta arvioitiin olevan selkeästi positiivisia vaikutuksia myös yhteiskunnan kustannuksiin. Uudistuksen uskottiin

edesauttavan taistelua harmaata taloutta vastaan sekä vähentävän kansalaisten tarvetta järjestellä omaisuuttaan normaalista poikkeavalla tavalla. Lisäksi arveltiin ihmisten olevan halukkaampia työllistyä tai aloittaa yritystoiminta, kuin mitä he olisivat, mikäli velka vastuu säilyisi. (HE 83/2006, 30.)

Ennen lakimuutosta vallinnut epävarma tilanne on helposti saattanut passivoida velalliset ulosoton päättymisen jälkeenkin. Näin ollen, myös yhteiskunnalliset kustannukset ovat mittavasti lisääntyneet, esimerkiksi toimeentulotuen, työttömyyden ja sairaanhoidon aiheuttamina kuluina sekä verotulojen menetyksinä. (HE 83/2006, 30.)

Vanhat saatavat ja niiden turhat perintäyritykset aiheuttavat myös kustannuksia yhteiskunnalle. Nämä lisäkustannukset ilmenevät ulosottolaitoksen toimintakuluina. Erityisesti talous- ja velkaneuvonnalle aiheutuu tuntuvaa työtä ja kuluja vanhojen saatavien selvittämisestä. (Velkahallintatyöryhmän ehdotukset 2004, 30.)

7.4 Tilastotietoa

Joka vuosi ulosottolaitokseen saapuu suuri määrä asioita. Ennen vuonna 2006, jolloin lakimuutosta valmisteltiin, ulosoton huippuvuosi asiamäärissä oli vuonna 1993, jolloin ulosottoon saapui noin 3,48 miljoonaa asiaa ja saatavia noin 4,92 miljardin euron edestä. Ulosottovelallisten lukumäärä oli puolestaan huipussaan vuoden 1994 lopussa, yhteensä noin 512 600. (HE 83/2006, 7.)

Taulukko 1. Ulosottoasiat vuosina 2008–2011. (Tilastokeskus 2012a.)

Ulosottopiiri	Vuosi	Hakija	Ulosottoasia	Ulosottoasioiden lukumäärä
Kaikki alueet yhteensä	2008	Kaikki henkilöt yhteensä	Ulosottoasiat yhteensä	3714168
Kaikki alueet yhteensä	2008	Luonnollinen henkilö	Ulosottoasiat yhteensä	30870
Kaikki alueet yhteensä	2009	Kaikki henkilöt yhteensä	Ulosottoasiat yhteensä	3855891
Kaikki alueet yhteensä	2009	Luonnollinen henkilö	Ulosottoasiat yhteensä	29857

(jatkuu)

Taulukko 1 (jatkuu).

Kaikki alueet yhteensä	2010	Kaikki henkilöt yhteensä	Ulosottoasiat yhteensä	4073396
Kaikki alueet yhteensä	2010	Luonnollinen henkilö	Ulosottoasiat yhteensä	29335
Kaikki alueet yhteensä	2011	Kaikki henkilöt yhteensä	Ulosottoasiat yhteensä	4398235
Kaikki alueet yhteensä	2011	Luonnollinen henkilö	Ulosottoasiat yhteensä	29673

Ulosottoon saapuvien asioiden määrät, alkoivat kasvaa vuonna 2006 ja ovat jatkaneet kasvuaan vuodesta 2008 viime vuoteen, kuten taulukosta yksi voidaan päätellä. Yksityishenkilöiden ulosottoasioiden lukumäärät ovat kuitenkin olleet laskussa, lukuun ottamatta viime vuoden uutta nousua. (Tilastokeskus 2012a.)

Taulukko 2. Ulosottovelalliset vuosien 2011 ja 2010 lopussa. (Tilastokeskus 2012b.)

Velallisen henkilölaji	2011		2010	
	Velalliset lukumäärä	Ulosottovelkojen kokonaissaldo, 1 000 euroa	Velalliset lukumäärä	Ulosottovelkojen kokonaissaldo, 1 000 euroa,
Luonnolliset henkilöt (kotimaiset)	213 902	3 122 797	208 357	3 155 555
Luonnolliset henkilöt (ei kotimaiset)	9 236	190 566	9 996	170 143
Oikeushenkilöt	19 858	481 963	21 779	490 175
Yhteensä	242 996	3 795 326	240 132	3 815 873

Vuoden 2011 lopussa ulosottovelallisia oli yhteensä 242 996. Velallisten määrä oli noussut viime vuodesta 2 864 velallisella. Luonnollisia henkilöitä velallisista oli 92 prosenttia, joista yhteensä 96 prosenttia kuului Suomessa vakinaisesti asuvaan väestöön. Suomessa vakinaisesti asuvat velallisten sukupuolijakaumassa 65 prosenttia oli miehiä ja loput 35 prosentti naisia. Miesten keskimääräinen ulosottovelka oli myös noin 6400 euroa suurempi kuin nais-

ten vastaava velka. Erot miesten ja naisten ulosottovelkojen välillä ovat kuitenkin tasaantuneet viime vuosina. Miesten keskimääräinen ulosottovelka henkeä kohti oli vielä vuonna 2008 peräti yli kaksinkertainen naisten ulosottovelkaan verrattuna. (Tilastokeskus 2012b.)

Vuonna 2011 velallisilla oli keskimäärin lähes seitsemän vireillä olevaa ulosottoasiaa yhtä velallista kohti, vastaava luku oli kuusi vuonna 2010. Yhteensä ulosottoasioita oli vireillä 1,6 miljoonaa kappaletta. Vuoden 2011 ulosottoasioiden absoluuttinen määrä sekä määrä velallisia kohden kasvoivat edellisvuodesta vaikka euromääräisesti ulosottovelkoja oli kuitenkin vähemmän. (Tilastokeskus 2012b.)

8 NÄKEMYKSIÄ SAATAVIEN PERINNÄSTÄ JA LOPULLISESTA VANHENTUMISESTA

8.1 Tero Uiton haastattelu

Tero Uitto työskentelee tällä hetkellä käräjätuomarina Varsinais-Suomen käräjäoikeudessa. Uitto oli vuodesta 1992 vuoteen 2008 nykyisen Lindorff Oy:n, aikaisemman Contant Oy:n palveluksessa. Uitto on kirjoittanut useita oppi- sekä muita kirjoja ja hän on toiminut lisäksi opettaja Turun ammattikorkeakoulussa. Haastattelu käytiin 30.8.2012 Varsinais-Suomen käräjäoikeuden tiloissa Turun Sairashuoneenkadulla.

Haastattelun aluksi Uitto kertoo lyhyesti millaisiin toimenpiteisiin Lindorff Oy:ssä ryhdyttiin, kun saatiin tietää tulevasta lakimuutoksesta, minkä johdosta kaikkein vanhimmat saatavat vanhentuisivat lopullisesti maaliskuun ensimmäisenä päivänä vuonna 2008. Uitto muistelee, että Lindorff Oy:ssä perustettiin uusia työryhmiä, joiden tehtävänä oli selvittää lopullisesti vanhentuvien saatavien tila. Erityisesti pyrittiin siihen, että saataisiin edes jonkinlainen maksusuoritus sellaisista saatavista, jotka olivat vanhentumassa lähiaikoina. Lisäksi keskityttiin sellaisiin velallisiin, joilla oli vanhentumassa huomattavan suuria velkavastuita. Tällaisten velallisten osalta selvitettiin mahdollisuuksia hakea määräajan jatkamista. Määräajan jatkamiselle on säädetty kuitenkin tiukat perusteet ja yleensä tarpeeksi vahvan näytön kokoaminen oli erittäin vaikeaa.

Tero Uitto katsoo, että vuoden 2008 lakimuutoksen ja erityisesti ulosottokaaren toisen luvun 27. pykälän johdosta perinnän ja koko perintäalan ajattelutapa muuttui täysin. Nyt pyrittiin sopimaan asioita vapaaehtoisesti selvästi enemmän kuin ennen. Lisäksi perimistoimistot lähestyivät velallisia nyt aiempaa enemmän. Uiton mielestä lakimuutos on kuitenkin ollut vain yksi osa nykyisen luottoyhteiskunnan kehitystä kohti velkavankeuden poistamista. Uitto arvioi, että vuonna 2008 voimaantulleelle lakimuutokselle asetettuihin tavoitteisiin on ainakin osittain päästy. Suurena epäkohtana Uitto kuitenkin näkee niin sanotut pää-

töksettömät saatavat, jotka eivät tällä hetkellä vanhene lainkaan, jos vain niiden katkaisutoimista pidetään huolta. Oikeudenmukaisuuden nimissä kaikille saataville pitäisi olla ennalta määrätty lopullinen vanhenemisaika, Uitto toteaa.

Pohdittaessa sitä, pitäisikö saatavien lopullisen vanhentumisen ja ulosottopeusteen määräaikaaisuuden laajentaa koskemaan myös yhteisöjä ja yrityksiä, on Uiton kanta ehdottoman kielteinen. Mikäli yritys ei pysty suoriutumaan velvoitteistaan, pitäisi sen hakeutua yrityssaneeraukseen tai suoraan konkurssiin. Mikäli kyseessä taas on henkilöyhtiö, ovat velat lopullisesti kuitenkin yhtiömiehen vastuulla ja sitä kautta velkojen lopullinen vanhentuminen koskee myös yritystoiminnasta aiheutuneita velkoja.

Uiton objektiivinen kannanotto velan lopullisesta vanhentumisesta on, ettei kyseessä välttämättä ole paras mahdollinen keino ratkaista velkaantumisen ongelmia. Uitto korostaa, että ongelmille pitää toki pyrkiä kehittämään ratkaisuja, mutta esimerkiksi velkajärjestely saattaisi olla parempi ratkaisu monessa tilanteessa. Lopuksi Uitto vielä huomauttaa, että nykyään velkaantuneita henkilöitä tuetaan paremmin kuin ennen. Monissa kunnissa on esimerkiksi tarjolla ilmaista ja laadukasta velkaneuvontaa sitä tarvitseville henkilöille.

8.2 Aku Kieman haastattelu

Aku Kiema työskentelee tällä hetkellä Lindorff Oy:ssä liiketoiminnan kehitysjohdajana. Haastattelu käytiin 4.9.2012 yrityksen Turun toimipaikan tiloissa. Vuoden 2008 lakimuutoksen aikoihin Kiema vastasi ostettujen saatavien perinnästä.

Heti haastattelun alkuun toteaa Kiema velkojatahon edustajana, että velan lopullinen vanhentuminen on lähtökohtaisesti huono asia. Jokaisen henkilön tulisi suorittaa omat velkavastuunsa, mutta nykyisessä yhteiskunnassa yhä useampi yksityishenkilö velkaantuu yli oman maksukykynsä. Lisäksi on olemassa muita mekanismeja, kuten velkajärjestely, ylivelkaantumisen hoitamiseksi.

Kieman mukaan lakimuutos tuli voimaan todella nopeassa tahdissa. Lindorff Oy:ssä varsinaisiin toimenpiteisiin ryhdyttiin noin vuosi tai korkeintaan kaksi

vuotta etukäteen. Kiema muistelee, että 2000-luvun alun velkasovinto-ohjelma oli alkusoittoa tulevalle lakimuutokselle. Velkasovinto-ohjelman tarkoituksena oli kannustaa velallisia ja velkojia vapaaehtoisin velkajärjestelyihin. Velallisia pyrittiin aktivoimaan ja velkojien tehtävänä oli informoida velallisia heidän mahdollisuuksistaan suoriutua maksuvelvoitteistaan.

Muutoksen keskellä toimintatapoja opittiin vaiheittain, Kiema kertoo. Aluksi Lindorff Oy:ssä perustettiin työryhmiä, jotka lopulta laajentuivat jopa kokonaisiksi osastoiksi. Projekteista tuli osa prosessia. Kiema selittää, millä tavalla velalliset segmentoitiin lakimuutoksen voimaan tulon lähestyessä. Mitä korkeammat tulot velallisella oli, sitä suurempaa maksukykyä häneltä edellytettiin. Toisaalta pienituloisten kohdalla soviteltiin saatavia hyvinkin reilusti. Tavoitteena oli aktivoida velalliset vielä ennen kuin saatavat vanhenivat lopullisesti. Kiema huomauttaa, että mitään viime hetken toimia ei kuitenkaan tehty, vaan perinnässä pyrittiin käyttämään ainakin noin vuoden puskuria toimenpiteitä suunniteltaessa.

Muutosvaiheessa kilpailevat perintätoimistot tekivät alennus-kampanjoita velallisille. Lindorff Oy ei kuitenkaan lähtenyt mukaan tämän tapaiseen kampanjointiin, toteaa Kiema. Yrityksellä oli toisenlainen strategia. Velallisten aktivointia ja perintäkampanjoita varten Lindorff Oy:öön palkattiin lisää työvoimaa. Tarkoituksena oli kontaktoida velallisia puhelimitse ja esittää argumentteja miksi saatava pitäisi suorittaa, vaikka se olisikin piakkoin vanhentumassa. Kontakteissa neuvoteltiin ratkaisuvaihtoehtoista saatavan hoitamiseksi, joko kertasuorituksella tai maksusuunnitelmalla.

Kiema kertoo muutamia esimerkkejä siitä, millä tavalla velallisia kannustettiin maksamaan vanhentuvia velkoja. Argumenttina saatettiin käyttää muun muassa sitä, että kun saatava on suoritettu edes osittain, perintätoimet päättyvät eli enää ei lähetetä kirjeitä kotiin tai soitella perään. Lisäksi, Kieman mukaan keskusteltiin myös ulosmittauksen loppumisesta, mahdollisesta referenssimerkinnästä ja joissain tapauksissa velkojan mahdollisuudesta hakea määräajan pidentymistä tietyillä edellytyksillä.

Keskusteltaessa pian vanhentuvien saatavien vapaaehtoisista perintätoimista, Aku Kiema painotti, että kokonaisvelan määrä oli siinä tilanteessa toissijainen asia. Tärkeintä oli se, mikä oli velallisen todellinen maksukyky. Neuvotteluissa velallisten kanssa oli kuitenkin tietyt pääsäännöt olemassa. Koskaan ei tehty nolla-ratkaisuja, niistä ei edes keskusteltu, Kiema huomauttaa painokkaasti. Myöskään ei voitu hyväksyä vapaaehtoisia sopimuksia, joissa saatava jäi alle tai edes samaan kuin mitä ulosottokertymä tai velkajärjestelykertymä olisi ollut. Ulosottomiesten kanssa tehtiin paljon yhteistyötä todellisen maksukyvyn kartoittamiseksi.

Määräajan pidennyksiä pyrittiin myös hakemaan aina, kun siihen löytyi perusteita. Kiema muistelee, että Lindorff Oy oli kuitenkin ainoa perintätoimisto, joka edes yritti hakea jatkoaikaa. Määräajanpidennyspäätösten osalta käräjäoikeuksien käytännöissä oli eroja.

Haastattelun loppuksi Kiema pohti vielä velan lopullista vanhentumista suhteessa velkajärjestelyyn. Hän toteaa, että kyseessä on myös periaatteellinen asia. Sopimukset on pidettävä ja velat tulisi maksaa. Tämänhetkinen järjestelmä edesauttaa epätasa-arvoa, sillä ne henkilöt, jotka todella maksavat velkansa, joutuvat kantamaan kaikki kustannukset. Kiema tunnustaa, että tietysti kyseessä on hyvä asia velallisten kannalta, mutta pitää kuitenkin velkajärjestelyä parempana vaihtoehtona maksuvelvollisuuden lakkauttamiseksi. Maksuvaikeuksien kohdalla velkajärjestely on myös paljon nopeampi keino kuin saatavan vanhentumiseen kuluva aika.

8.3 Merja Filpuksen haastattelu

Merja Filpus toimii kihlakunnanvoutina Varsinais-Suomen ulosottovirastossa. Haastattelu tehtiin 7.9.2012 ulosottoviraston Turun toimipaikassa. Filpuksen lisäksi haastattelimme lyhyesti myös kihlakunnanulosottomiestä Erkki Mäkistä.

Filpuksen kertoman mukaan ulosoton toimintaan ja toimintatapoihin tuli muutoksia jo ennen vuonna 2008 voimaan tullutta Ulosottokaarta. Vuonna 2003

voimaan astunut laki velan vanhenemisesta nimittäin aiheutti suuria muutoksia niin ulosoton tietojärjestelmiin kuin myös työtapoihin. Yleiseksi vanhenemisaajaksi säädettiin kolme vuotta ja velan vanheneminen ulosottooperusteen hankkimisen jälkeen on nykyään katkaistava viiden vuoden välein. Filpus arvioi kuitenkin, että suurin helpotus vanhentumisen katkaisemisen osalta ulosotossa työskentelevien henkilöiden kannalta oli se, että vanhentuminen katkeaa jo asian vireilletulolla. Ennen tätä uudistusta vanhentuminen katkesi tietyillä ulosottomiehen toimenpiteillä, jotka yleensä vaativat velallisen henkilökohtaista läsnäoloa.

Arvioidessaan säädöstä saatavan lopullisesta vanhenemisesta, toteaa Filpus mielipiteiden muokkautuvan aina sen mukaan, mistä näkökulmasta asiaa tarkastellaan. Velallisten kannalta voidaan katsoa lopullisen vanhentumisen olevan positiivinen asia. Filpuksen mukaan kaikkia velallisia lopullinenkaan vanhentuminen ei aina auta, sillä on olemassa velallisia, jotka ovat jatkuvasti ulosoton asiakkaita.

Filpus toteaa, ettei koe ulosottooperusteen määräaikojen olevan kohtuuttoman pitkiä. Epäkohta on lähinnä siinä, etteivät saatavat, joille ei ole hankittu ulosottooperustetta vanhene periaatteessa milloinkaan, mikäli vanhentumisen katkaisemisesta huolehditaan. Filpuksen mielestä kaikkien saatavien pitäisi olla samalla viivalla eli tuomiottomillekin saataville tulisi yhtä lailla säätää lopullinen vanhentumisaika.

Filpuksen käsityksen mukaan velkajärjestelyn varsinainen alkuperäinen tarkoitus on nykyään jo menettänyt merkityksensä. Velkajärjestely kehitettiin 1990-luvun alussa nimenomaan purkamaan lamavuosien vaikeita ylivelkaisuustilanteita. Filpuksen mukaan on vaikeaa ottaa kantaa siihen, onko saatavan lopullinen vanhentuminen tarpeetonta ja saattaisiko velkajärjestely olla parempi vaihtoehto yksityishenkilölle veloista vapautumiseen.

Konkreettisesti vuoden 2008 lakimuutos vaikutti ulosoton työtapoihin siten, että tietojärjestelmään lisättiin uusi työpino, Merja Filpus muistelee. Lakimuutoksen alla velalliset olivat todella tietoisia tulevasta uudistuksesta. Filpus kertoo, että

osa velallisista jäi odottamaan velkojensa vanhentumista. Yleisesti ottaen velalliset olivat huojentuneita muutoksesta.

Kihlakunnanulosottomies Mäkinen muistelee, että asiamäärät kasvoivat hetkelisesti lakimuutoksen aikoihin. Nykyään vanhentuvien saatavien työpinoa seurataan jatkuvasti. Vanhentumassa olevat saatavat tutkitaan ennen lopullista vanhentumista vielä tarkoin ja niille suoritetaan kaikki tarpeelliset toimenpiteet. Lopuksi Mäkinen toteaa, että periaatteessa kyse oli todella suuresta muutoksesta.

8.4 Yhteenveto haastatteluista

Haastatteluiden avulla pyrimme luomaan kuvan siitä, millaisia vaikutuksia vuonna 2008 voimaan tulleella lakimuutoksella ja erityisesti säännöksellä velan lopullisesta vanhentumisesta oli tahoille, jotka toimivat päivittäisessä työssään saatavien perinnän kanssa. Haluamme kuitenkin korostaa, että tässä työssä esitetyt kannanotot sekä mielipiteet ovat haastateltujen henkilöiden henkilökohtaisia mielipiteitä, eivätkä heidän edustamiensa instanssien tai yritysten yleisiä kannanottoja.

Yleisesti ottaen haastatteluissa esille tulleet perusasiat koettiin eri tahojen välillä samankaltaisesti, mutta muutamia eroavaisuuksiakin mielipiteissä ja kokemuksissa tuli ilmi. Merkittävimmät esille tulleet näkemyserot koskivat lähinnä sitä, millaisena lakimuutos ja erityisesti velan lopullinen vanhentuminen koettiin. Toinen ero liittyi siihen, miten laaja velallisten tietoisuus lakimuutoksesta oli ollut.

9 JOHTOPÄÄTÖKSET

Tämän opinnäytetyön tavoite oli jäsenellä kaikki keskeisimmät yksityishenkilön maksuvelvollisuuden lakkaamistavat. Tavoite oli laatia ytimekäs, mutta helposti hyödynnettävissä oleva työ velkojille ja muille maksuvelvoitteiden kanssa työskenteleville. Erityisesti pyrimme kirjoittamaan työn, jota luotonmyöntäjät pystyvät käyttämään apuna luottoharkinnassa ja perinnässä. Erityistä painoarvoa tässä opinnäytetyössä on annettu velan vanhenemiselle ja ennen kaikkea velan lopulliselle vanhentumiselle. Velkojan näkökulmasta on tärkeää tietää, miten ja missä tilanteissa velallisen velvollisuus velan suorittamisesta loppuu tai mahdollisesti vanhenee.

Nykyajan vallitsevilla luottomarkkinoilla velkojan on entistä tarkemmin valvottava, millä perustein ja kenelle luottoa voidaan myöntää. Velkojan ja luotonantajan vastuulla on yhä enemmissä määrin arvioida se, kuinka suuri riski jokaiseen lainaksi antoon tai velkasaatavaan liittyy. Viime vuosikymmeninä lainsäädäntöä on pyritty muuttamaan niin, että luotonannon riski jakautuisi tasaisemmin yhteiskunnan, velkojien sekä velallisten kesken. Toisin sanoen lakiuudistuksilla ja –muutoksilla on pyritty parantamaan velallisten asemaa. Esimerkiksi vuoden 2008 hallituksen esityksessä numero 83 todetaan, että velan lopullisen vanhentumisen voidaan olettaa vaikuttavan myös velkaantumista ennalta ehkäisevänä prosessina. Luotonantajien oletetaan nykyään varmistuvan entistä tarkemmin luotonantajan maksukykyistä ja tarvittaessa vaatimaan riittävää vakuutusta saatavansa turvaamiseksi. Näin ollen, velallisen vastuuta on siis siirretty aikaisempaa enemmän myös velkojatahoille.

Yksityisvelallisiin nähden luotonantajien tai velkojien on todettu olevan vahvemmassa asemassa ja juuri tätä vastakkain asettelua on pyritty lainsäädännön avulla lieventämään. Luottoja tarjoavia tahoja on nykyään valtavasti. Luotonantamisesta sekä samalla velkojen perimisestä on tullut viime vuosikymmenien aikana suurempaa liiketoimintaa kuin koskaan ennen. Luottomarkkinoiden valla- tessa yhä enemmän tilaa, on pakostakin jouduttu kiinnittämään huomiota myös velkaantumisen mukanaan tuomiin laajoihin ongelmiin niin yksityishenkilöiden

kuin yhteiskunnan kohdalla. Kaikesta huolimatta on todettu, että velkojat pystyvät edelleenkin suojaamaan etunsa riittävästi jo etukäteen, kuhan he vain menettelevät luotonannossaan huolellisesti ja vastuullisesti (HE 83/2008, 104).

Vaikka velallisen mahdollisuudet vapautua maksuvelvoitteistaan ovat lisääntyneet huomattavasti, on myös velkojilla käytössään valtava määrä erinäisiä keinoja ja menetelmiä periä saataviaan. Jotta velkoja kykenee mahdollisimman tehokkaaseen saatavan takaisinperintään, on ensiarvoisen tärkeää tietää, millä keinoin ja minkälaisten määräaikojen puitteissa velkojan tulisi suorittaa perintätoimiaan. Tästä syystä opinnäytetyössä on esitelty kaikki mahdolliset perinnän vaiheet aina vapaaehtoisen perinnän maksumuistutuksesta jälkiperintään asti. Oikeanlaisten toimenpiteiden lisäksi velkojan on tiedostettava myös velallisen mahdollisuudet sekä kiinnitettävä huomiota mahdollisiin väärinkäytöksiin tai epärehelliseen toimintaan velallisen osalta. Velkojen vanhentumista on opinnäytetyössä käsitelty laaja-alaisesti siitä syystä, että velkoja pystyisi mahdollisimman tarkoin omalla toiminnallaan varmistamaan saatavalleen täysimittaisen suorituksen ja minimoimaan kaikki mahdolliset riskitekijät.

Onnistuimme mielestämme täyttämään opinnäytetyöllemme asetetut tavoitteet. Saimme jäsenneltyä yksityishenkilön maksuvelvollisuuden lakkaamistilanteet. Onnistuimme kirjoittamaan työmme niin toimeksiantajanamme toimineen, velkojatahoa edustavan Lindorff Oy:n, kuin muidenkin velkojien näkökulmasta. Toimme esiin velkojan kannalta merkityksellisiä asioita. Yksityiskohtaisena esimerkkinä velkojan kannalta huomioitavana asiana, voimme mainita muun muassa saatavan vanhentumisen katkaisevan toimenpiteen todistettavuuden. Työssämme on mukana myös korkeimman oikeuden ratkaisuja ja muita esimerkkejä. Niiden avulla lukija näkee yhteyden jokapäiväisiin asioihin ja ongelmatilanteisiin, joita maksuvelvollisuuksien kanssa työskenteleville tulee vastaan.

Tätä työtä kirjoittaessamme, olemme pystyneet lisäämään omaa osaamistamme sekä ymmärrystämme. Karttunutta tietoa voimme hyödyntää työelämässä. Maksuvelvollisuuteen liittyviin asioihin tutustuminen on herättänyt mielenkiintomme myös julkisten saatavien vanhentumista kohtaan. Se olisi luonteva seuraavan tutkimuksen aihe. Julkisten saatavien vanhentuminen ja siihen liittyvien

asioiden jäsentely palvelisi varmasti myös toimeksiantajaamme Lindorff Oy:tä. Toinen kiinnostava tutkimusaihe olisi myös kuolleen henkilön ja pesän velkavastuu, varsinkin velan vanhentumisen suhteen.

Lopuksi haluamme vielä kiittää toimeksiantajaamme, opinnäytetyön ohjaajaamme, haastattelemiamme henkilöitä sekä muita prosessin aikana meitä tukeneita tahoja.

LÄHTEET

Aurejärvi, E. & Hemmo, M. 2007. Velvoiteoikeuden oppikirja. 3., painos. Helsinki: Edita.

Hakala, S. 2008. Elinikäinen velkavastuu – historiaa 1.1.2008 alkaen. Opinnäytetyö. Liiketalouden koulutusohjelma. Turku: Turun ammattikorkeakoulu.

HE 216/2001. Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi ulosottolain muuttamisesta ja eräiksi siihen liittyviksi laeiksi 2001.

HE 13/2005. Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi ulosottolain muuttamisesta ja eräiksi siihen liittyviksi laeiksi 2005.

HE 83/2006. Hallituksen esitys eduskunnalle ulosottokaareksi ja laiksi verojen ja maksujen täytäntöönpanosta sekä eräiksi niihin liittyviksi laeiksi 2006.

HE 178/2007. Hallituksen esitys eduskunnalle laeiksi yksityishenkilön velkajärjestelystä annetun lain ja velan vanhentumisesta annetun lain muuttamisesta 2007.

Karttunen, T.; Koivunen, K.; Laasanen, H.; Sippel, L.; Uitto, T. & Valtonen, M. 2009. Juridiikan perusteet. Helsinki: WSOY.

KKO:1934-II-72. Korkeimman oikeuden ratkaisu.

KKO:1949-II-210. Korkeimman oikeuden ratkaisu.

KKO:1986-II-91. Korkeimman oikeuden ratkaisu.

KKO:1994:76. Korkeimman oikeuden ratkaisu.

KKO:1995:126. Korkeimman oikeuden ratkaisu.

KKO:2002:100. Korkeimman oikeuden ratkaisu.

KKO:2006:5. Korkeimman oikeuden ratkaisu.

KKO:2007:25. Korkeimman oikeuden ratkaisu.

KSL 20.1.1978/38. Kuluttajansuojalaki.

LA 133/2003. Lakialoite Laki velan vanhentumisesta annetun lain muuttamisesta 2003.

Laki julkisesta haasteesta 15.8.2003/729.

Laki osamaksukaupasta 18.2.1966/91.

Laki rahan, arvo-osuuksien, arvopaperien tai asiakirjain tallettamisesta velan maksuna tai vapautumiseksi muusta suoritusvelvollisuudesta 9.10.1931/281.

Laki saatavien perinnästä 22.4.1999/513.

Laki varallisuus oikeudellisista oikeustoimista 13.6.1929/228.

Laki velan vanhentumisesta 15.8.2003/728.

Laki yksityishenkilön velkajärjestelystä 25.1.1993/57.

Lindström, J. 2005. Luotonvalvonta ja saatavien perintä. Toinen, uudistettu painos. Helsinki: Talentum.

Linna, T. & Leppänen, T. 2005. Ulosottomenettely. 2., painos. Helsinki: Talentum.

Oikeuslaitos 2012. Ulosmittaus. Viitattu 30.7.2012 <http://www.oikeus.fi> > Ulosotto > Velallisenä ulosotossa > ulosmittaus.

Rikalainen, E. & Uitto, T. 2008. Pakkokeinot ja saatavien perintä. Helsinki: Kiinteistöalan kustannus.

Saarnilehto, A. 2004. Vanhentumislaki. Helsinki: WSOY.

Saarnilehto, A.; Annola, V.; Hemmo, M.; Karhu, J.; Kartio, L.; Tammi-Salminen, E.; Tolonen, J.; Tuomisto, J. & Viljanen, M. 2012. Varallisuus oikeus. Toinen, uudistettu painos. Helsinki: Sanoma Pro Oy.

Tilastokeskus 2012a. Ulosottoasiat vuosina 2008-2011. Viitattu 2.9.2012 <http://www.tilastokeskus.fi> > Tilastotietokannat > Tietokanta: PX-Web Statfin > Oikeus/Ulosottoasiat.

Tilastokeskus 2012b. Ulosottovelalliset vuosien 2011 ja 2010 lopussa. Viitattu 12.9.2012 <http://www.tilastokeskus.fi> > Etusivu > Tilastot > Oikeus > Ulosottoasiat > 2011.

Uitto, T. 2009. Maksuvelvollisuuden lakkaamisesta. Helsinki: Kiinteistöalan kustannus.

UK 15.6.2007/705. Ulosottokaari.

Velkahallintatyöryhmän ehdotus 2004. Työryhmämietintö 2004:7. Viitattu 26.8.2012 <http://www.om.fi> > Julkaisut > Julkaisuarkisto 2002-2009 > Työryhmämietintöjen arkisto > Työryhmämietintöjä 2004 > 2004:7.

Willman, P. 1999. Perinnän opas. Helsinki: Edita.

Haastattelukysymykset

Tero Uiton haastattelukysymykset 30.8.2012:

1. Mitä mieltä olet vuoden 2008 lakimuutoksesta?
 - Onko hyvä velalliselle?
 - Velkojille?
 - Ketä muutos suosii, vai suosiiko?
2. Kuinka paljon kohtasit aikaisemmassa työssäsi muita maksuvelvollisuuden lakkaamistilanteita?
 - Kuinka paljon kohtaat nykyisessä työssäsi?
 - Entä preklusio tai akordi?
 - Miten kyseiset tilanteet tulevat esille?
3. Kuinka yleinen akordi on?
 - Annetaanko anteeksi pelkkiä kuluja, vaiko myös pääomaa?
4. Mitä mieltä olet siitä, että lopullisen vanhentumisen ulkopuolelle jää velat, joista ei ole hankittu ulosottooperustetta?
 - Pitäisikö näille päätöksettömille veloille säätää oma vanhentumisaikansa?
5. Pitäisikö lopullisen vanhentumisen koskea myös yrityksiä ja yhteisöjä
6. Lakimuutos on ollut voimassa vuodesta 2008 asti, miten arvioisit muutosta nyt?
 - Onko lakimuutos velan lopullisesta vanhentumisesta ollut hyvä?
 - Onko jo saavutettu se, mihin lakimuutoksella pyrittiin?
7. Kuinka usein määrääjän jatkoa haetaan?

- Koskeeko hakemus vain yhtä henkilöä?
- Voidaanko jatkoaikaa hakea muidenkin velasta vastuussa olevien osalta?

Aku Kieman haastattelukysymykset 4.9.2012:

1. Miten saatavan lopullinen vanhentuminen on vaikuttanut yrityksen toimintaan?
 - Missä laajuudessa?
 - Mitä toimenpiteitä vaadittiin?
2. Miten lakimuutos näkyi päivätyössäsi?
3. Miten perintäala on muuttunut?
4. Pitäisikö ei päätöksellisten saatavien myös vanhentua?
5. Onnistuiko määräajan jatkaminen monessa tapauksessa?
6. Pitäisikö saatavan lopullisen vanhentumisen koskea myös yrityksiä ja yhteisöitä?
7. Pidätkö 15 vuoden vanhentumisaikaa sopivan pituisena?

Merja Filpuksen haastattelukysymykset 7.9.2012:

1. Mitä vaikutuksia lakimuutos velan lopullisesta vanhentumisesta aiheutti ulosottoon?
 - Miten muutos näkyi tai näkyy päivittäisessä työssä?
2. Mitä mieltä olet vuoden 2008 lakimuutoksesta?
3. Mitä mieltä olet määräaikojen pituuksista?
 - Ovatko tarpeeksi vai kohtuuttoman pitkät?
4. Entä päätöksettömät saatavat, pitäisikö niilläkin olla vanhentumisaika?